

Valikkoverkosto

Kansalaisareena

Vapaaehtoistoiminta **nyt ja tulevaisuudessa**

SINI HIRVONEN JA SATU PUOLITAIVAL (toim.)

Kansalaisareenan julkaisu 2/2018

Julkaisija: Kansalaisareena ry

ISSN 2489-5792

ISBN 978-952-5116-16-8

Toimittajat: Sini Hirvonen & Satu Puolitaival

Ulkoasu ja taitto: Teppo Jäntti / Kallo Works

Kannen kuva: Fanny Posti

www.kansalaisareena.fi

Kansalaisareenan julkaisuja 2/2018

Avaussanat

TAHTO TEHDÄ HYVÄÄ | Anne Kalmari | **6**

Osa 1 | Kohti vapaaehtoistoiminnan tulevaisuutta

VAPAAEHTOISTOIMINNAN TULEVAISUUS | Leo Stranius | **8**

**KANSALAISTOIMINTA ON KENEN TAHANSA OIKEUS
– JA SUURI MAHDOLLISUUS** | Laura Hakoköngäs | **11**

KOORDINAATTORI MUUTOSAGENTTINA | Lari Karreinen | **15**

Osa 2 | Muutokset maailmassa

MEGATRENDIEN VAIKUTUS VAPAAEHTOISTOIMINTAAN
Mikko Dufva | **18**

ILMASTONMUUTOS TARVITSEE VAPAAEHTOISIA
Satu Lähteenoja | **22**

TARTU VERKKOVAPAAEHTOISUUTEEN! | Anu Sauliala | **25**

**PALVELUOPERAATIO SAAPPAAN VAPAAEHTOISET
AUTTAVAT NUORIA MYÖS VERKOSSA** | Ville Viljakainen | **30**

DIGITALISAATIO VAPAUTTAA AIKAA VAPAAEHTOISTOIMINNALLE
Petri Toikkanen | **34**

**ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN VAPAAEHTOISTOIMINTA
– YLI PUOLET ELÄKELÄISISTÄ TOIMII VAPAAEHTOISENA**
Annika Toivoniemi-Matsinen ja Katja Harinen | **40**

DIGITALISAATIO – KIUAKSI VAI HYÖDYKSI? | Tiina Etelämäki | **43**
Tyhmiä kysymyksiä digistä – kehtaako niitä kysyä? | Nina Ziessler | **47**

MAAHANMUUTTAJAT VAPAAEHTOISTOIMINNASSA
Yeteshawork B. Berhanu | **50**

Osa 3 | Muutokset vapaaehtoistoinnassa

JÄRJESTÖTOIMINNAN TULEVAISUUS | Kristiina Hannula | **55**

PALVELUMUOTOILULLA POTKUA VAPAAEHTOISTOIMINTAAN
Milla Mäkinen | **59**

**KANSALAISSYHTEISKUNTA JA VAPAAEHTOISTOIMINTA OSANA
TOIMIVAA DEMOKRATIAA** | Niklas Wilhemsson | **63**

**OSALLISUUSMALLILLA PAREMPAA KAUPUNKIA
– HELSINKI ESIMERKKINÄ** | Kristiina Stenman ja Reetta Sariola | **67**

**VAPAA KANSALAISTOIMINTA JA VAPAAEHTOISTOIMINNAN
KOORDINOINTI** | Maija Pulkkinen | **71**

POP UP -VAPAAEHTOISUUS ON TULEVAISUUDEN VOIMAVARA
Eero Väisänen | **77**

**YRITYSVAPAAEHTOISTYÖ SUOMESSA: HAUSKAA PUUHASTELUA
VAI YHTEISKUNTAVASTUUN KIVIJALKA?** | Eveliina Nygren | **81**

HYVINVOINTIALAN YKSITYISTYMINEN JA VAPAAEHTOISTOIMINTA
Saara-Sisko Jäämies ja Anne Laimio | **85**

**VAPAAEHTOISTOIMIJOIDEN OSAAMISEN TUNNISTAMINEN
JA TUNNUSTAMINEN** | Lotta Pakanen | **91**

**NUORILLE OSAAMISTA VAPAAEHTOISTYÖSTÄ
– ESIMERKKI JEESAN-HANKKEESTA** | Aino Kostainen ja Heli Lumiaro | **94**

Päätössanat

**VAPAAEHTOISUUS MUUTTUU KETTERÄSTI VASTAAMAAN
AJAN TARPEITA** | Kristiina Kumpula | **97**

Tahto tehdä hyvää

Meillä jokaisella on tarve kokea itsensä osaksi yhteisöä ja saada sisältöä elämään. Vapaaehtoistyön historia on pitkä. Naapuriavusta ja yhteisestä kyläkoulun rakentamisesta on tultu kansainvälisiin keräyksiin ja netissä tapahtuvaan vapaaehtoistyöhön. Yksi on pysynyt. Työ on tehty sydämellä eikä vain rahan takia. Ahkerien ja auttavaisien ihmisten tekemä vapaaehtoistyö on saanut viime vuosikymmenten aikana toiminnan raameja ja käytäntöjä. Tämä vapaaehtoistoiminnan institutionalisointi ja käytäntöjen juurruttaminen on tuonut kentälle lisää tietoisuutta, toimeliaisuutta ja jatkuvuutta. Vapaaehtoistoiminta ei ole enää vain yksittäisten ihmisten varassa, vaan entistä paremmin organisoitu toiminnan verkosto, jossa kokonaisuus on suurempi kuin osiensa summa. Ilman vapaaehtoistoimintaa yhteinen Suomemme olisi monin verroin karumpi paikka elää.

Vapaaehtoistyö on aina pohjimmiltaan lähimmäisestä välittämistä. Keskuksalaisena maaseudun kasvattina vapaaehtoistyön tekeminen on minulle itsetäanselvyyys ja sydämen asia. Samaa yhteisöllisyyden ja välittämisen arvopohjaa löytyy kaikista puolueista. Vapaaehtoistyötä tehdään monenlaisten hyvien tavoitteiden puolesta. Eduskunnan vapaaehtoistyön tukiryhmän voimin järjestämme kansalaistoiminnalle puitteet, joissa hyvät ideat ja teot pääsevät kukoistamaan. Olemme auttaneet rahoituksessa ja nostaneet vapaaehtoistyön mukaan päätöksenteon keskiöön. Vapaaehtoistyön rahal-

linen arvo on Suomessa jopa kuusi miljardia euroa ja haluamme ottaa sen arvon huomioon myös päätöksenteossa. Me kansanedustajat voimme itsekin toimia esimerkkeinä ja tehdä konkreettista hyvää viettämällä toisinaan päivän vapaaehtoistyössä. Olemme myös organisoineet kiitoskampanjan, joissa lähetimme huiman määrän ”Kiitos, olet tärkeä!” -kortteja vapaaehtoisille kannustuksena heidän tekemästään työstä. Kiitos on arvostusta, ja arvostus on usein paljon rahaakin tärkeämpää.

Sipilän hallituskauden aikana on purettu urakalla vapaaehtoistyön normeja. Vapaaehtoistyötä voi nykyään tehdä vatsa täynnä ja matkakuluista voi saada korvauksen ilman veroseuraamuksia. Työttömällä on oikeus tehdä vapaaehtoistyötä menettämättä työttömyyskorvausta. Turhaa luvanhakemista on vähennetty ja ohjeet järjestöille on koottu yhdelle sivulle (demokratia.fi/tietotori/vapaaehtoistyö). Onneksi maalaisjärki voittaa byrokratian!

Tämä julkaisu luo uskoa siihen, että vapaaehtoisuus kukoistaa tulevaisuudessakin Suomessa. Monipuolisen ja syväluotaavan tekstin parissa aika kului kuin siivillä – aivan kuin vapaaehtoistyötä tehdessä!

Mukavia ja ajatuksia herättäviä lukuhetkiä toivoen,

ANNE KALMARI

Eduskunnan vapaaehtoistyön tukiryhmän pj.
kansanedustaja, kesk.

Osa 1 | KOHTI VAPAAEHTOISTOIMINNAN TULEVAISUUTTA

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus

LEO STRANIUS

Kirjoittaja on Kansalaisareenan toiminnanjohtaja ja kansalaistoiminnan tuntija, joka innostuu verkkovaikuttamisesta ja uusista vapaaehtoistoiminnan muodoista sekä on kiinnostunut digitalisaatiosta ja teknologian tarjoamista mahdollisuuksista vapaaehtoistoiminnassa.

Suomalaisista noin puolet on tehnyt vapaaehtoistyötä viimeisen vuoden aikana ja 42 prosenttia viimeisen neljän viikon aikana. Keskimäärin vapaaehtoistyötä tehdään noin 15 tuntia kuukaudessa. Naiset ja nuoret tekevät eniten tuntimääräisesti. Ikäihmisten ja miesten tekemä vapaaehtoistyön määrä on vähentynyt verrattuna vuoteen 2015 (Vapaaehtoistyö Suomessa 2018). Vapaaehtoistoiminta on tärkeää, koska se lisää ihmisten ja koko yhteiskunnan hyvinvointia ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kasvattaa keskinäistä luottamusta.

Vuonna 2019 Suomessa järjestetään mahdollisesti kolmet vaalit. Näissä linjataan myös vapaaehtoistoiminnan tulevaisuutta. Kansalaisareenan tavoite on, että seuraavaan hallitusohjelmaan saadaan kirjaus vapaaehtoistyön edistämisestä.

Kansalaisareenassa on tunnistettu monia yli vaalikausien ulottuvia vapaaehtoistoimintaan vaikuttavia isoja kehityskulkuja. Näitä ovat esimerkiksi merkityksellisuuden kaipuu ja sen etsintä, väestöryhmien välinen eriarvois-

tuminen, demokratian muutos ja osallistumisen tapojen monipuolistuminen, väestörakenteen muutos, monikulttuurisuus ja kaupungistuminen, ilmastomuutoksen, luonnonvarojen käytön ja ympäristökysymysten tuomat haasteet, talouden, elinkeinoelämän ja työn muutos sekä teknologinen kehitys ja digitalisaatio.

Tulevaisuuden vapaaehtoistoiminnassa rajapinnat yksityisen, julkisen, kolmannen ja neljännen sektorin välillä hämärtyvät. Pop up -toiminta on pop ja ihmisten itseorganisoituminen muuttaa monia perinteisiä toimintatapoja. Yhä suurempi osa tehdystä vapaaehtoistyöstä on jo nyt lyhytaikaista, järjestöihin tai organisaatioihin sitoutumatonta tai pelkästään verkossa tapahtuvaa. Tässä julkaisussa näitä kehityskulkuja tarkastellaan monesta eri näkökulmasta.

JESSEN HÄNKE / KANSALAISAREENA

Nuoret tekevät tuntimäärällisesti paljon vapaaehtoistyötä. Kansalaisareenan tavoite on, että Suomi on maailman paras paikka kaikelle vapaaehtoistoiminnalle ja lait ja viranomaiskäytännöt helpottavat ja tukevat vapaaehtoistoiminnan tekemistä.

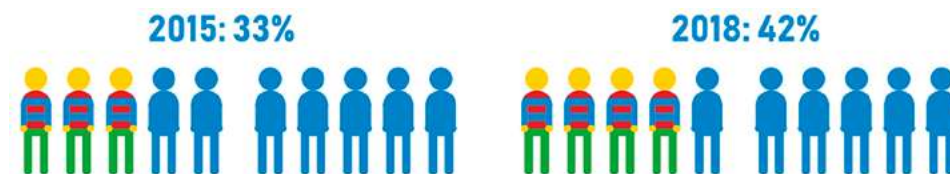
KANSALAI- AREENAN STRATEGISET TAVOITTEET VUOSILLE 2019 – 2022

1. Vapaaehtoistoiminnan asema paranee poliittisessa päätöksenteossa
2. Vapaaehtoistoiminta lisääntyy ja sen laatu paranee Suomessa
3. Vapaaehtoistoiminta on tunnettua ja houkuttelevaa
4. Vapaaehtoistoiminnan käytänteet paranevat

Kiinnostavaa on pohtia vapaaehtoistoimintaa myös hiukan pidemmällä aikavälillä. Mitä sitten tapahtuu, kun tekoäly ei päihitäkään ihmistä enää pelkästään shakissa, go-pelissä ja auttavassa puhelimesta tai chatissa, vaan mullistaa myös kotipalvelut, koulutuksen ja ihmisten välisen kanssakäymisen? Mitä, jos vanhukset kokevat tulevaisuudessa robotin paremmaksi auttajaksi ja kuuntelijaksi kuin kerran viikossa piipahtavan pop-up vapaaehtoisen? Mitä jos tulevaisuudessa lapset oppivat erilaisia taitoja enemmän tekoälyn avulla, kuin peruskoulun opettajilta tai kouluissa vierailevilta vapaaehtoisilta? Mitä jos tulevaisuudessa erilaiset sovellukset haastavat isosti perinteiset järjestöt vapaaehtoistoiminnan tarjoajina?

Kansalaisareena on vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen vaikuttaja Suomessa. Luomme edellytyksiä vapaaehtoistoiminnan määrän lisäämiseksi ja laadun kehittämiseksi. Parannamme suomalaisen vapaaehtoistoiminnan saavutettavuutta, monimuotoisuutta, innovatiivisuutta ja näkyvyyttä. Tavoitteenamme on ei vähempää kuin se, että Suomi on maailman paras paikka vapaaehtoistoiminnalle.

Vapaaehtoistyötä tekevät

Kansalaisareena
Citizen Forum

LÄHTEET

Vapaaehtoistyö Suomessa 2018, Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella teettämä tutkimus.

Kansalaistoiminta on kenen tahansa oikeus – ja suuri mahdollisuus

LAURA HAKOKÖNGÄS

Kirjoittaja on toiminut kansalaistoiminnan johtajana Helsingin Diakonissalaitoksella (HDL) vuodesta 2011. HDL:n kansalaistoiminnassa on noin 3 000 vapaaehtois- ja vertaistojia ja 30 työntekijää.

Suomessa on ollut tapana puhua kansalaistoiminnasta synonyyminä järjestötyölle. Kolmannen sektorin roolia on sekä korostettu että samalla typistetty määrittelemällä järjestöjen tekemä työ tärkeäksi, virallista palvelujärjestelmää täydentäväksi osaksi hyvinvointiyhteiskuntaa. Tässä integraatioajatuksessa on ilman muuta potentiaalia kiihtyvässä yhteiskunnallisessa muutoksessa. Mutta näkökulmasta unohtuu omaehtoisen kansalaistoiminnan vallankumouksellinen ilosanoma: kansalaistoiminta on jokaisen ihmisen oikeus, väylä toimijuuteen ja monimerkitykselliseen elämään. Tai vain hiukan hauskempaan arkeen.

Omaehtoinen kansalaistoiminta antaa toivoa, tuo iloa ja vähentää yksinäisyyttä. Se on luottamusta ja antautumista siihen kaikkein vaarallimpaan asiaan elämässä: inhimilliseen vuorovaikutukseen. Kansalaistoiminta vahvistaa, ilahduttaa ja ravistaa liikutukseen saakka. Se kaihtaa tarkkaa määrittelyä, välttää sääntelyä ja syleilee yllätyksiä. Tai sitten se tukee rutiineja ja tuo turvaa ja tunnustusta. Sen avulla ratkaistaan ongelmia, toteutetaan unelmia ja muutetaan maailmaa – yhdessä muiden kanssa.

Moderni kansalaistoiminnan ammattilaisuus on erilaisten ihmisten koha-
tauttamista ja saattamista yhteiseen toimintaan. Kansalaistoiminnan katse
on osapuolten vahvuuksissa ja kyvykkyyksissä, ei diagnooseissa. Tämä edel-
lyttää toiminnan järjestäjiltä ja johdolta sisäistettyä näkemystä siitä, että ih-
miset ovat yhdenvertaisia ja moninaisuus tavoiteltavaa. Jokainen tarvitsee
joskus jeesiä, mutta tarjolla on entistä harvemmin messiaanista auttajan roo-
lia ja vapaaehtoistoimintaa, jossa vain toinen osapuoli koulutetaan auttajaksi.

TEEMU ULLGREN

Omaehtoinen kansalaistoiminta
tuo iloa ja vähentää yksinäisyyt-
tä. Kuvassa viihdytään kortteli-
juhlassa.

VAPAAEHTOINEN PITÄISI OTTAA VASTAAN KUIN TERVETULLUT, KAIVATTU VANHA TUTTU

Tällainen kansalaistoiminta, eli mahdollisimman monenlaisten toimijoiden
vastaanottaminen, vaatii tekijöitä kaipaavilta yhteisöiltä huokoisuutta eli
vieraanvaraisuutta. Toisin sanoen pitää osata veistää yhteisöön tulokkaan
kokoinen tila. Samalla yhteisöiltä sopii odottaa itsesääätelyä, vertaisoppimis-
ta, riskien minimointia ja hallintaa sekä selviä sääntöjä ja haasteisiin puut-

tumista eli kykyä fasilitoida ihmisten yhteistoimintaa.

Menestyvä kansalaistoiminnan koordinaattori puolestaan tarvitsee muutoksen sietokykyä ja herkkyyttä vivahteille. Yhteiskunnan monimuotoistuesssa ja viestintävälineiden kehittyessä kansalaistoiminnan ammattilaisuus edellyttää myös yhä vahvempaa poisoppimisen kykyä ja tahdonvoimaa vastustaa turhien rakenteiden pykäämistä ja vanhojen toimintatapojen pönkittämistä. Diskurssi muovautuu muutoksen myötä: yhä useampi vapaaehtoistyön koordinaattori on jo kansalaistoiminnan mahdollistaja, tuottaja tai tekijä.

Itse toivon, että nyt tavoiteltaisiin hyväntekeväisyysyhteiskunnan sijaan uudistuvaa hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa mahdollisimman moni ihminen löytää merkityksellistä tekemistä ja yhteisöt tekijöitä. Niin, että kukaan ei tuntisi jäävänsä ulkopuoliseksi.

PS. Poliitikoilta tämä kaikki vaatii malttia olla sääntelemättä sellaista, mikä ei sääntelemällä parane.

Koordinaattori muutosagenttina

LARI KARREINEN

Kirjoittaja on äärimmäisen kiinnostunut ihmisten sekä yhteisöjen kyvystä muuttua ja toimii vapaaehtoisjohtamisen valmentajana ja fasilitaattorina Osana yhteistä ratkaisua Oy:ssä.

Vapaaehtoistoiminnan koordinaattori muuttaa maailmaa paremmaksi vapaaehtoisten toiminnan kautta. Mutta miten muuttaa omaa toimintaansa tai vapaaehtoisten vakiintuneita toimintatapoja? Ajatteleamalla muutosta ihmislähtöisenä elävänä oppimispolkuna eikä ylhäältä johdettuna prosessina, voimme käynnistää kestäväää muutosta omassa kehitymisessämme, ryhmä- ja järjestötasolla.

MITEN UUDISTAN OMAA TOIMINTAANI?

Monet uudet vapaaehtoistoiminnan ideat ovat tulleet meille maailmalta. Harva pääsee opintomatoille, mutta varsinkin englanninkielisiä kirjoja, blogeja ja videoita vapaaehtoistoiminnan uusista innovaatioista on paljon. Tieteellisistä julkaisuista saa teoreettisempaa ymmärrystä. Ja vapaaehtoiset, heillä on yhä enemmän eri alojen kokemusta ja osaamista. Miten he voisivat auttaa koordinaattoria kehittymään?

Työssä oppiminen käynnistyy usein arjen pulmista: miten ihmeessä tekin tämän? Tämän kirjoittaja on ottanut tavaksi aina alkusyksystä kirjata ky-

MUUTOS TAPAHTUU, KUN IHMISET

- jatkuvasti laajentavat kykyään luoda merkityksellisiä asioita
- kehittävät ajatteluaan
- antavat yhteisen innostuksen levitä vapaasti
- oppivat jatkuvasti siitä, miten he oppivat yhdessä entistä paremmin

Peter Senge

symyksiä, joista haluan oppia. On kannustavaa huomata, miten kysymykset muuttuvat ensin orastavaksi ymmärrykseksi, sitten epävarmoiksi kokeiluiksi ja vähitellen taidoksi.

Jos on kiire, tulee helposti tehtyä kuten aina ennenkin. Uuden oppiminen vaatii aikaa ja energiaa. Google antaa työntekijöidensä käyttää 20 prosenttia työajastaan kokeiluihin ja uuden oppimiseen. Usein keksinnöt syntyvät, kun sovelletaan jotain muualla tehtyä uudessa ympäristössä. Esihenkilön tai hallituksen tehtävänä on varmistaa, että innovatiivisuudelle on työssä aikaa.

Kansalaisareenan valikkoseminaarit ja valikkoryhmät ovat oiva tapa jakaa tietoa ja jäsentää omaa osaamistaan. Vapaaehtoiskoordinaattoreiden lähiesi-
miestyön ammattitutkinto Omniassa ja Vapaaehtoisjohtaminen organisaatioissa -kokonaisuus Humakissa ovat molemmat noin vuoden pituisia kursseja ammattilaisille. Opintokeskukset ja liitot järjestävät lyhyempiä kursseja.

Työssä oppimista tapahtuu jatkuvasti keskusteluissa kollegojen kanssa. Esimerkiksi Helsingin Diakonissalaitoksella kokeneet kansalaistoiminnan ammattilaiset toimivat uusien työntekijöiden mentoreina. Yhteisissä kehittämisprosesseissa, keskusteluissa ja työnohjauksessa jäsenetään yhteistä ymmärrystä omasta toiminnasta ja miten muutoksen askeleet siinä ovat mahdollisia.

INNOSTUKSEN KIPINÖITÄ YHTEISÖN MUUTOKSEEN

Nykyään muutosta ajatellaan ylhäältä johdetun suoraviivaisen prosessin sijaan eri yksilöiden ja verkostojen vuorovaikutuksesta syntyvänä liikkeenä.

Muutosta synnytetään luomalla sille edellytyksiä: tilaa oppimiselle ja kokeiluille, verkostoja tiedonvaihdolle ja keskustelulle sekä energiaa innostavalla yhteisellä päämäärällä. Johto tukee muutosta parhaiten kannustamalla erilaisiin kokeiluihin ja varmistamalla, että oppimiselle ja innovaatioille on riittävästi aikaa ja rahaa.

Punaisen Ristin nuorisotoimintaa kehitettiin pienin nopein kokeilu-in. Alussa nuorten rekrytointi tuntui mahdottomalta. Kun siitä opittiin kokeilujen kautta, seuraavaksi oppimiskysymykseksi tuli mukaan saatujen nuorten sitouttaminen ja lopulta osastojen piirien saaminen muutokseen mukaan. Se, mikä alussa oli ollut ongelma, ei ollut sitä enää. Oppiminen eteni ja nopeutui, kun mukaan saatiin keskustelun, piirien, paikallistason sekä nuorten toimijoita. Verkostoituminen ja vuorovaikutus rakensivat tilaa muutokselle.

Muutos tarvitsee energiaa. Jos työkuorma painaa tai vapaaehtoinen saa juuri ja juuri tehtyä välttämättömimmät, ei energia riitä muutokselle. Silloin sitä täytyy tuoda lisää. Sydänliitto koulutti vapaaehtoisia tuutoreita, jotka innostivat ja ohjasivat paikallisyhdistysten kehittämistä. Ulkopuolinen toi tarvittavan lisäenergian ja tuen, joka mahdollisti muutoksen.

Yhteinen innostava päämäärä on luonut kipinän moneen vapaaehtoistoimintaan. Kun tehtävällä on selkeä merkitys ja arvot, se motivoi. Käynnistä muutos inspiroivalla kysymyksellä. Mihin huutavaan tarpeeseen yhteiskunnassa vastaamme muutoksella juuri nyt?

LUE LISÄÄ

Blogeja

- volpro.net
- pointsoflight.org/blog
- coyotecomunications.com
- energizeinc.com
- kansalaisareena.fi/blogi
- hdl.fi/blog
- karreinen.org
- osana.fi

Julkaisuja

- Journal for Nonprofit Management
- Journal for Nonprofit Management and Leadership
- Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly
- Voluntary Sector Review
- VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations
- International Journal of Volunteer Administration

Osa 2 | MUUTOKSET MAAILMASSA

Megatrendien vaikutus vapaaehtoistoimintaan

MIKKO DUFVA

Kirjoittaja on Sitran tulevaisuusasiantuntija, joka tarkastelee työkseen tulevaisuuden kehityskulkuja, niiden välisiä jännitteitä ja tulevaisuuteen liittyviä mielikuvia. Lisäksi hän pyrkii tunnistamaan ei-ilmeisiä, mutta tulevaisuuden kannalta merkittäviä asioita.

Mitä voidaan sanoa tulevaisuuden mahdollisista kehityskulkuista ja niiden vaikutuksista vapaaehtoistoimintaan? Tarkastelemalla tällä hetkellä tiedossa olevia trendejä saadaan käsitys toisaalta siitä, millaisia tarpeita muuttuvasta toimintaympäristöstä nousee ja toisaalta siitä, miten vapaaehtoistoiminta saattaa muuttua muotoaan. Nostan tässä esille viisi kehityskulkua: maapallon kantokyvyn rajojen ylittyminen, digitalisaatio, ikääntyvä väestö, työn murros ja demokratian kriisi.

MAAPALLON JA IHMISEN KOKOISTA TOIMINTAA

Ylitämme tällä hetkellä maapallon kantokyvyn rajat. Ilmastonmuutos, biodiversiteetin köyhtyminen ja resurssien väheneminen luovat tarpeen muuttaa merkittävästi toimintatapojamme ja muovata taloudesta ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä. Yksi kestävämmän talouden muoto on kiertotalous, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulutus perustuu omistamisen sijasta palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen sekä kierrättämiseen. Resurssien kierron lisäksi kestävä talous edellyttää hyötyjen ja

PEXELS

Miten voisimme vapaaehtois-toiminnalla edistää sitä, ettemme enää ylittäisi maapallon kantokyvyn rajoja?

kautumista reilusti. Millainen rooli vapaaehtoistoiminnalla voisi olla kiertotalouden ratkaisuiden kokeiluissa ja edistämisessä nyt ja tulevaisuudessa?

DIGITAALISUUS YHDISTÄÄ JA EROTTAA

Toinen paljon puhuttu megatrendi on digitalisaatio. Vapaaehtoistoiminnan näkökulmasta teknologian avulla voidaan tavoittaa ja yhdistää entistä suurempi määrä ihmisiä. Toiminta voi olla hajautuneempaa ja itseorganisoituvampaa erilaisia digitaalisia alustoja hyödyntäen. Tieto ja toimenpiteet leviävät parhaimmillaan hyvinkin nopeasti, jos ne osataan markkinoida oikein.

Varjopuolena on toiminnan muuttuminen ”klikktivismiksi”, eli lyhytjänteiseksi ja merkitykseltään pieneksi mielenilmaisuksi. Digitalisaatiossa yksi keskeinen kysymys on myös, miten pidetään mukana he, joille digitaaliset alustat ja uusi teknologia eivät ole tuttuja tai helppokäyttöisiä.

Vapaaehtoistoimintaa ja yhteiskuntaa laajemminkin muuttaa väestön ikääntyminen, joka vaikuttaa paitsi siihen, kuka toimintaan osallistuu, myös siihen, millaisia tarpeita toiminnalle on. Digitalisaation keltasta saattaa jäädä erityisesti vanhempi väestö. Vapaaehtoistoiminnan kannalta oleellinen kysymys on miten saada kohtaamaan harmaat pantterit ja nuoret digiaktivistit, ja toisaalta perinteinen järjestelmällisempi yhdistysmuotoinen toiminta ja väliaikainen ja epämääräisempi yhden aiheen taakse muotoutuva liikehdintä.

TYÖN MURROS MUUTTAA MYÖS VAPAAEHTOISTOIMINTAA

Digitalisaatio ja väestön ikääntyminen ovat globalisaation ohella pääsyitä siihen, että työn tulevaisuudesta puhutaan paljon. Työn murroksessa on kyse erityisesti siitä, että työn luonteen muuttuessa toimeentulo ei välttämättä tule jatkossa palkkatyöstä. Taloudellisen epävarmuuden ja jatkuvasi muuttuvan työelämän tasapainottajaksi kaavaillaan uudenlaista perusturvaa. Työ tarjoaa kuitenkin muutakin kuin rahaa; se on ihmiselle merkittävä yhteisöllisyyden, merkityksellisyyden ja identiteetin lähde. Korostuuko vapaaehtoistoiminnan rooli yhteisöllisyyden ja merkityksellisyyden luojana tulevaisuudessa?

Voi myös olla, että työn ja vapaaehtoistoiminnan välinen raja hämärtyy. On esitetty mm. lakimaailmasta tunnettujen pro bono -mallien käyttöönottoa laajemmin, eli työn antamista ilmaiseksi hyvään tarkoitukseen. Toisaalta avoimet innovaatioalustat ja joukkoistaminen ovat vapaaehtoista työtä,

jota ei välttämättä pidetä tyypillisenä vapaaehtoistointana. Tällaisten uusien toimintamuotojen kohdalla onkin tarpeen miettiä, millaista ja millaisilla ehdoilla toimivaa vapaaehtoistoiminnan halutaan olevan tulevaisuudessa, jotta välttyään vapaaehtoistoiminnan hyväksikäytöltä.

VAPAAEHTOISTOIMINNASTA PUHTIA DEMOKRATIAAN

Yhtenä vapaaehtoistoiminnan kannalta keskeisenä kehityskulkuna voi mainita vielä ns. demokratian kriisin. Ihmisten luottamus instituutioihin heikkenee, osallisuuden kokemus vähenee ja ihmisillä on tunne, ettei yhteisiin asioihin voi vaikuttaa. Keskustelu polarisoituu helposti ja koetaan, ettei tärkeitä muutoksia saada tehtyä. Tällaisessa tilanteessa kaivataan demokratian vahvistamista sekä paikallisella että globaalilla tasolla.

Vapaaehtoistoiminta voi osaltaan tarjota kanavan vaikuttaa asioihin ja lisätä osallisuuden tunnetta varsinkin paikallisella tasolla. Paikallisesti hyväksi havaittuja toimintatapoja on myös aiempaa helpompaa jakaa muille. Kansalaisyhteiskunnan rooli voi vahvistua, kun perinteiset portinvartijat ja päätöksenteon areenat heikkenevät.

TULEVAISUUDET TEHDÄÄN YHDESSÄ

Megatrendeihin vastaaminen edellyttää yhteistä keskustelua siitä, millainen on toivottava tulevaisuus. On siis tarpeen ottaa huomioon jo tiedossa olevat kehityskulut ja pohtia miten niihin vastataan. Yhden yhteisen tulevaisuuden sijaan tarvitaan yhteistä tulevaisuuksien vaalimista, eli keskustelua siitä, mikä nähdään uhkana, mikä mahdollisuutena ja miten suuria muutoksia tarvitaan nykyiseen toimintaan. Kysymys kuuluu, millaisia vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuksia haluamme tehdä yhdessä?

LUE LISÄÄ

sitra.fi/hankkeet/tulevaisuuden-tekijan-tyokalupakki

Ilmastonmuutos tarvitsee vapaaehtoisia

SATU LÄHTEENOJA

Kirjoittaja on resurssiviisaan yhteiskunnan ja yhteiskehittämisen asiantuntija ajatushautomo Demos Helsingissä. Työkseen hän auttaa isoja ja pieniä organisaatioita ratkaisemaan yhdessä tulevaisuuden suuria haasteita.

Ilmastonmuutos on aikamme suurin globaali haaste. Me länsimaiset ihmiset olemme kulutustavoillamme isossa roolissa ongelman aiheuttajana: päästömme ovat moninkertaiset verrattuna siihen, mihin olisi varaa. Meillä on kuitenkin mahdollisuuksia myös ratkaisuihin.

Suomalaisten hiilijalanjäljestä suuri osa koostuu siitä, miten asumme ja käytämme energiaa, miten ja millä liikumme ja mitä syömme. Ratkaisuista monet ovat paikallisia. Yksin on vaikea tehdä muutosta, voima piilee yhdessä tekemisessä.

PEXELS

Vapaaehtoistyöllä on mahdollisuus auttaa ihmisiä kestävämpien elämäntapojen saavuttamisessa.

Vapaaehtoistyöllä on mahdollisuus auttaa ihmisiä kestävämpien elämäntapojen saavuttamisessa. Elämäntavat koostuvat valinnoista, joista osaa tehdään päivittäin, osaa harvoin. Valitsemme joka päivä monta kertaa, mitä syömme. Lomamatkoja tehdään vain kerran tai pari vuodessa, ja asuinpaikkaa vaihdetaan paljon harvemmin.

Vähäpäästöiset elämäntavat ovat usein sellaisia, jotka tuovat myös lisää hyvinvointia ja lisäävät yhdessä tekemistä. Esimerkiksi kaupunkiviljely, puutarhapalstat ja lähiruokapiirit tai uusien kasvisruokareseptien yhdessä opettelu tuovat ihmisiä lähemmäs ruoan tuotantoa. Kausiruoka-ajattelu auttaa kestäviin ruokavalintoihin: syö sitä, mikä on juuri nyt sesongissa.

Asumisen päästöjä saa tehokkaimmin alas vaihtamalla uusiutuviin energianlähteisiin. Sähkösopimuksen voi jokainen uusia itse, mutta lämmitysmuodon vaihtaminen on jo hankalampaa. Aurinkopaneelien tai maalämmön yhteiskilpailutukset ja -tilaukset voivat helpottaa niihin siirtymistä. Järjestöt voivat myös tehostaa tilojen käyttöä antamalla tiloja myös jäsenten omaan käyttöön vaikka juhlien järjestämistä varten. Voisiko yhteisön varattavissa oleva vierashuone jopa vähentää ylimääräisen vierashuoneen tarvetta kotona?

Liikenteessä ilmastomuutoksen kannalta tärkeintä on yksityisautoilun vähentäminen ja kävelyn ja pyöräilyn lisääminen. Yhteiskuljetusten järjestäminen harrastuksiin, lähellä olevien harrastusmahdollisuuksien suosiminen, kimppakyyti naapurin kanssa, tavaroiden kuljetuspalvelu tai yhteiskäyttöauton organisointi ovat esimerkkejä tärkeistä teoista, joilla autoilua voi vähentää. Vielä isompana haasteena ja mahdollisuutena vapaaehtoistyölle on ihmisten lentämistarpeen vähentäminen positiivisten vaihtoehtojen kautta: miten tehdä lähimatkailu niin houkuttelevaksi ja tarjota asukkaille niin mielekästä tekemistä, että tarve lomalentoihin kaukomaille vähenee? Tarjoamalla lähialueen asukkaille mielekästä yhdessä tekemistä vapaaehtoistojat voivat siis parhaimmillaan vähentää lentämisestä aiheutuvia päästöjä!

Tällaisia ovat esimerkiksi talkoot, yhteisöpuutarhat, erilaiset auttamisringit lapsiperheille, vanhuksille, lemmikkien omistajille tai maatilamatkailun pysäyttäminen lähimaatilalle yhteisvoimin.

Samaan aikaan kun taistelemme ilmastomuutosta vastaan, meidän pitää sopeutua jo tapahtuvaan ilmastomuutokseen. Ilmakehässä on jo yli sata miljardia tonnia ylimääräistä hiiltä. Vaikka päästöt saataisiin kokonaan alas nyt heti, ilmakehässä jo oleva hiili lämmittää maapalloa vielä vuosikymmeniä. Monet maailman nykyisistä kriiseistä liittyvät jo nyt tavalla tai toisella ilmastomuutokseen. Kuivuus ja ääri-ilmiöt lisääntyvät ja ajavat ihmisiä ahtaalle. Suomessa tämä on jo näkynyt ja tulee näkymään kasvavina pakolaismäärinä. Vapaaehtoisia tarvitaan, jotta saamme ilmastopakolaiset osaksi yhteiskuntaa.

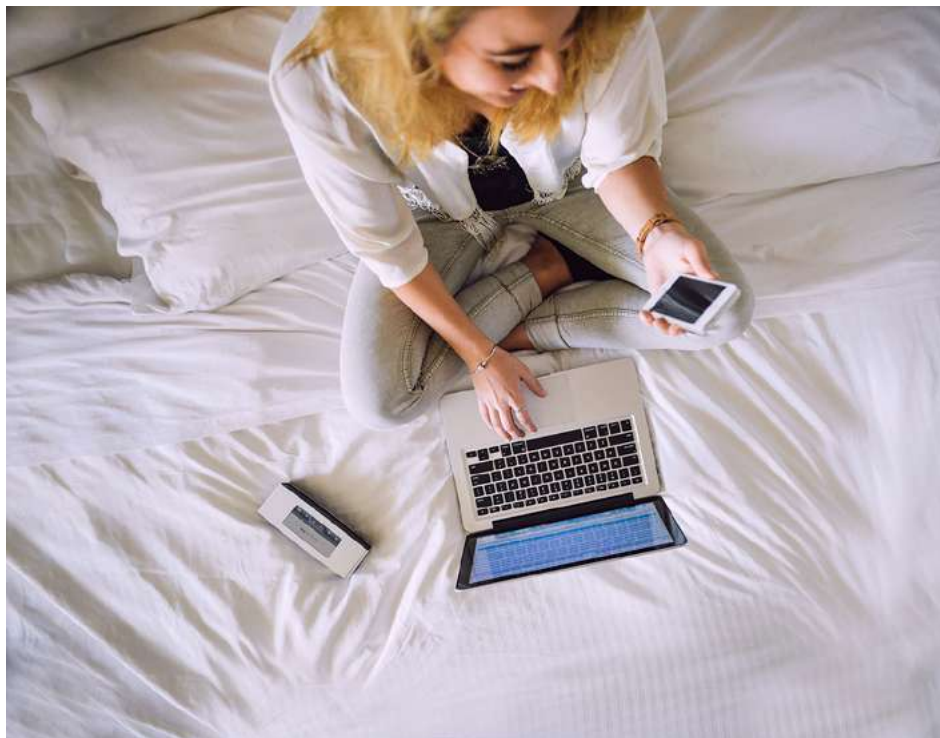
Tartu verkko- vapaaehtoisuuteen!

ANU SAULIALA

Kirjoittaja saa työkseen koordinoita verkkovapaaehtoisia sekä luoda uusia verkkovapaaehtoistehtäviä, jotta allergiaa, ihosairauksia ja astmaa sairastavien arki helpottuisi Allergia-, iho- ja astmaliiton kautta.

Vapaaehtoinen somelähettiläs lähettää minulle Messenger-viestin ja kysyy ideoita mistä teemoista voisi blogata. Pallottelemme siinä ideoita. Kehun ja kannustan häntä hänen tärkeässä verkkovapaaehtoistehtävässään. Sovimme samalla seuraavista askelista ja tu-

Verkossa tehtävässä vapaaehtoistoiminnassa monia kiehtoo mukavuudenhaluisuus – vapaaehtoistyötä voi tehdä mistä tahansa, vaikka kotoa käsin.

lee siinä samalla vaihdettua kuulumisiakin. Tällainen verkkovapaaehtoisten koordinointi on monessa järjestössä jo arkipäivää. Vapaaehtoistyötä tehdään verkossa yhä enemmän, vuonna 2018 jo 24 prosenttia tapahtuu etätyönä ja määrä on kasvanut aiemmasta (Vapaaehtoistyö Suomessa 2018).

MITÄ VERKKOVAPAAEHTOISUUS OIKEASTAAN ON?

Se on verkossa tehtävää vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoiset toimivat verkossa samoista syistä kuin muissakin vapaaehtoistehtävissä. Ihminen haluaa toimia itselleen tärkeäksi koetun asian puolesta ja tehdä siten hyvää, vaikkei siitä saa palkkaa. Toimintaympäristönä on vain internet, eikä kasvotusten tehtävä vapaaehtoistoiminta. Verkossa tehtävässä vapaaehtoistoiminnassa monia kiehtoo mukavuudenhaluisuus. Voi tehdä itselle sopivaan ajankohtaan, vaikka pyjama päällä vapaaehtoishommansa.

MITÄ EROJA JA SAMANKALTAISUUKSIA ON VERKOSSA JA KASVOTUSTEN TEHTÄVÄSSÄ VAPAAEHTOISTOIMINNASSA?

Verkkovapaaehtoisuus on monimuotoista. Yksi haluaa ylläpitää Facebook-ryhmää, toinen suunnitella nettisivuja, kolmas kirjoittaa blogia, neljäs muokata videoita ja viides tehdä nopean tekstikäännöksen ja kuudes tehdä jotain ihan muuta. Verkkovapaaehtoisuus voi olla pitkäaikaisesti sitoutunutta tai kertaluonteisesti vapaaehtoisena toimimista. Verkkovapaaehtoistoiminnassa ajatellaan usein olevan mukana lähinnä parikymppisiä diginatiiveja, mutta verkkovapaaehtoisina toimii kaikenikäisiä ihmisiä.

Hyvän koordinoinnin merkitys verkkovapaaehtoisten kanssa on aivan yhtä tärkeää, jos ei tärkeämpääkin, kuin perinteisessä vapaaehtoistoiminnassa. Tehtävien paketointi, rekrytointi, yhteydenpito vapaaehtoiisiin sekä kannustus kuuluvat hyvään koordinointiin. Tyypillistä verkkovapaaehtoisuudelle on, että myös koordinointi tapahtuu pääosin verkossa, mutta silloin tällöin vapaaehtoiset tapaavat kasvotusten. Kun vapaaehtoinen tietää mitä hän on tekemässä ja halutessaan saa vaikuttaa tekemisen tapaan ja sisältöön, niin todennäköisesti hän sitoutuu vapaaehtoisena toimimiseen ja houkuttelee uusia vapaaehtoisia mukaan. Koordinoinnin ei kannata olla kontrollointia, vaan vapaaehtoiisiin kannattaa luottaa. He ovat hakeutuneet vapaaehtoisiksi ja haluavat tehdä hyvää. He kyllä tekevät oikeita ja tarpeellisia asioita, vaikkei koordinaattori itse näkisikään kaikkea mitä he tekevät.

Verkkovapaaehtoisen sitoutumiseen vaikuttavat samat tekijät kuin muidenkin vapaaehtoisten: pyyteetön halu auttaa muita ihmisiä – vapaaehtoistoiminnasta saa itselle iloa tuottaessaan sitä toisille. Ihmiset myös haluavat toimia verkkovapaaehtoisena koska se on hauskaa, voi toteuttaa itselleen mielenkiintoista toimintaa. Vapaaehtoistyöhön liittyy ideologia, on intohimo organisaation perustehtävään liittyen. (Cravens & Stewart 2014). Samat

asiat toistuvat myös Suomessa tehdyssä Pauliina Turusen (2018) kokoomassa verkkovapaaehtoistoiminnan aineistossa. Verkkovapaaehtoiset korostivat vapaaehtoistoiminnan helppoutta sekä siihen hakeutumisessa että mukana olemisessa motivaation säilymisen kannalta.

Verkkovapaaehtoisten kanssa toimiessa kannattaa muistaa samanlainen vapaaehtoisten tuki ja ilo kuin kasvotusten tapahtuvassakin vapaaehtoistoiminnassa. Marjovuon (2014) tekemässä tutkimuksessa kuultiin vapaaehtoisten näkemyksiä vapaaehtoistyöstä. Vapaaehtoiset arvostavat lähellä olevaa ammatillista tukea, joka on samaan aikaan kaverillinen ja ammatillisesti osaava. Se herättää luottamusta, turvallisuuden tunnetta ja ammattilaiselta saa välitöntä palautetta toiminnasta. Vapaaehtoisia sitouttaa mukaan toiminnan positiivisuus. Vaikka välillä väsyttää, niin toimiessa vapaaehtoisena viihtyy ja haluaa uudestaan toimia vapaaehtoisena. Monilla vapaaehtoisilla on omakohtaisia positiivisia kokemuksia siitä, miten itse on saanut olla samankaltaisen vapaaehtoistyön kohteena ja siksi haluavat nyt itse olla mahdollistamassa samaa seuraaville.

MITÄ MAHDOLLISUUKSIA VERKKOVAPAAEHTOISUUS TARJOAA?

Maailma muuttuu ja niin muuttuu vapaaehtoistoiminnan ympäristökin. Onneksi. Verkko tarjoaa upeita mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Voidaan helposti olla siellä missä ihmiset muutenkin ovat, ihmisiä tavoitetaan sekä vapaaehtoiset pääsevät toimimaan heille luontaisessa ympäristössä.

Oman kokemukseni mukaan verkkovapaaehtoistoiminta kannattaa ja se on paljon yksinkertaisempaa kuin aluksi ajattelin. Aivan samat lainalaisuudet toimivat kuin muussakin vapaaehtoistyössä. Ihmisten kohtaaminen, yhdessä tekeminen ja tavoitteisiin pääsemisestä iloitseminen tuovat voimaa tekemiseen. Verkossa voi tutustua huippuihin vapaaehtoiisiin, kokea

LÄHTEET

Vapaaehtoistyö Suomessa 2018, Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella teettämä tutkimus.
Turunen, Pauliina 2008. "Et ne altruistiset ja itsekkäät syyt, ne on kulkenu tässä koko ajan käsikkäin" Vapaaehtoisten kokemuksia verkkovapaaehtoistoimintaan sitoutumisesta Pelastakaa Lapset ry:ssä. Kasvatustieteen pro gradu.

heidät todella tutuiksi ja esimerkiksi vasta 1,5 vuoden tuttavuuden jälkeen tavata heidät kasvotusten. Halata ja jatkaa juttua kuin olisi tunnettu pitkäänkin. Tartu sinäkin verkkovapaaehtoisuuden mahdollisuuksiin!

VERKKOVAPAAEHTOISUUDEN MAHDOLLISUUKSIA ON MONIA – MIKÄ NÄISTÄ SOPISI SINUN ORGANISAATIOOSI?

- Yhdistyksen nettisivujen, Facebook-sivujen, Instagramin tai muun somekanavan päivittäjä
- Kampanja-aktivisti
- Somekuvien ja videoiden tekijä tai esiintyjä
- Verkkokurssin (vertais)vetäjä
- Facebook-vertaisryhmän ylläpitäjä
- Chat-ohjaaja
- Keskustelupalstan ylläpitäjä
- Tietokannan kehittäjä
- Koodari / ohjelman kehittäjä
- Kääntäjä
- Luontohavaintojen ilmoittaja
- Wikipedian päivittäjä
- Podcastin tekijä
- Kuvien tekstittämistä, jotta sokeatkin tietävät, mitä nettisivujen kuvissa on
- Kysymyksiin vastaaja
- Materiaalien digitalisointi (esim. kuvien, videoiden ja tekstien)

Cravens J. & Stewart J. 2014. Internet-mediated volunteering in the EU. Its history, prevalence, and approaches and how it relates to employability and social inclusion. Scientific and Technical Research Reports. Publications Office of the European Union.
Marjovuori, A. 2014. Vapaaehtoistyön ytimessä: Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Helsinki: University of Helsinki.

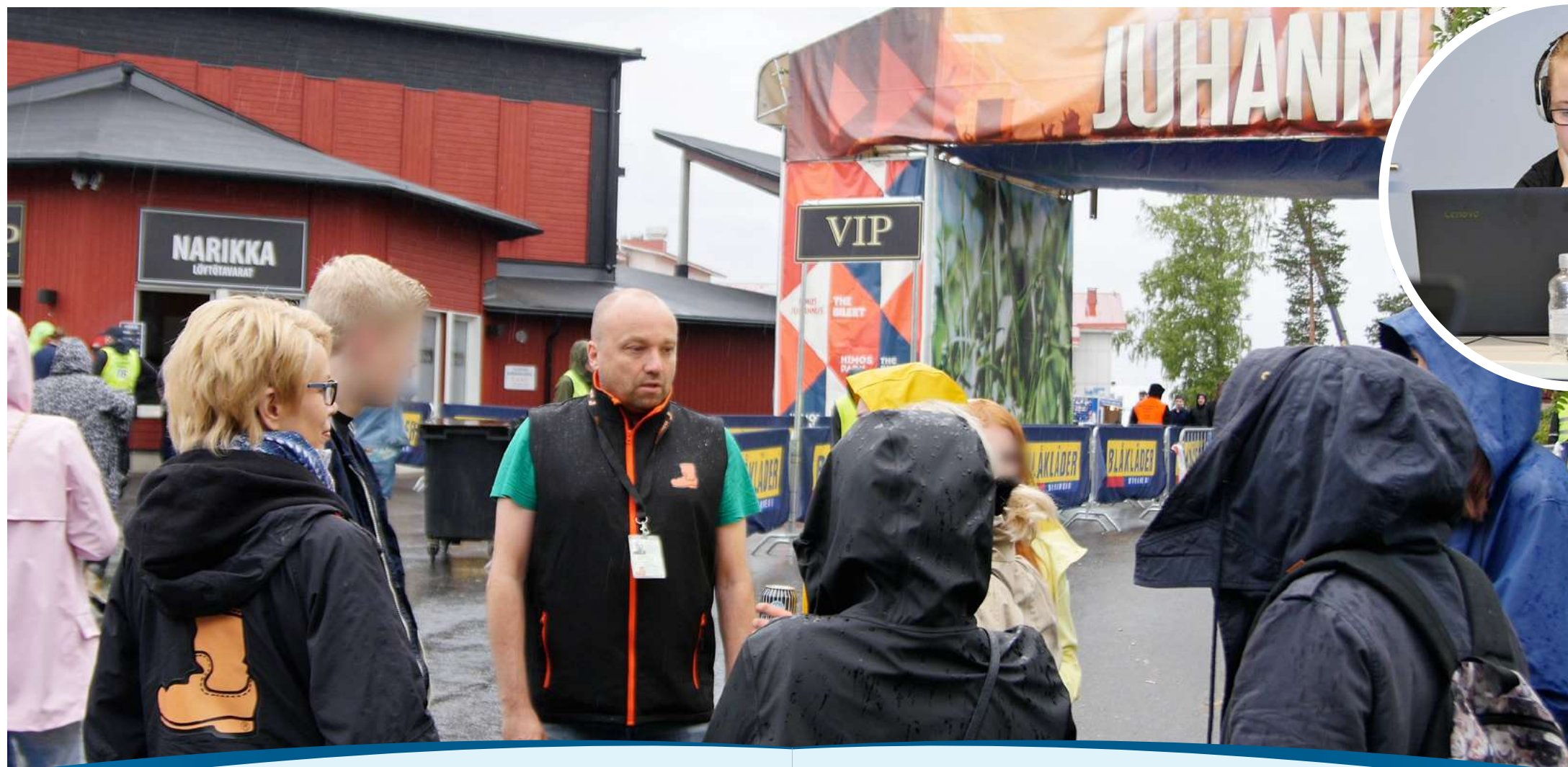
ESIMERKKI
VERKKOVAPAA-
EHTOISUUDESTA

Palveluoperaatio Saappaan vapaaehtoiset auttavat nuoria myös verkossa

VILLE VILJAKAINEN

Kirjoittaja on erityisnuorisotyön sihteeri Nuori kirkko ry:ssä. Hän vastaa Palveluoperaatio Saappaan valtakunnallisesta kehittämisestä.

Palveluoperaatio Saappaan vapaaehtoiset työntekijät toimivat nuorten parissa kuuntelijoina ja avunantajina. Eri-ikäisiä ja erilaisista taustoista tullutta Saapas-joukkoa yhdistää halu kulkea nuorten rinnalla. Pyrkimyksenä on, että saapaslainen olisi luotettava ja turvallinen aikuinen, jonka puoleen voi kääntyä. Saappaan vapaaehtoiset kohtaavat nuoria kaduilla, festivaaleilla ja nyt entistä enemmän myös sosiaalisessa mediassa.

PALVELUOPERAAATIO SAAPAS / NUORI KIRKKO

Saappaan nuorisotyö jalkautuu tapahtumiin – ja nettiin.

Palveluoperaatio Saapas on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jalkautuvan nuorisotyön muoto. Toimintaa ohjaa seurakunnan nimeämä henkilö tai henkilöt. Saappaan päivystäjinä toimivat tehtäviin koulutetut täysi-ikäiset vapaaehtoistyöntekijät. Valtakunnallisesti toimintaa koordinoi Nuori kirkko ry.

NETTISAAPASLAISET KUUNTELEVAT JA KANNUSTAVAT NUORIA VERKOSSA

NettiSaappaan toiminta alkoi vuonna 2011 Suomi24-sivuston nuorten keskusteluhuoneissa. Palveluoperaatio Saapas jalkautui verkkoon, koska periaatteena on mennä sinne, missä nuoret ovat ja kokoontuvat. Verkko ja sosiaalinen media todettiin tärkeäksi toimintaympäristöksi nuorille ja Saapas haluttiin ehdottomasti jalkauttaa myös sinne.

NettiSaapas toimii verkossa kohdaten nuoria heidän omissa keskusteluympäristöissään. NettiSaapas etsii sosiaalisessa mediassa niitä nuoria, jotka kaipaavat kuuntelemista ja asioiden jakamista. Verkossa vapaaehtoiset kohtaavat nuoria YouTuben, Suomi24:n, Instagramin ja Verkkokriisikeskus Tukinetin keskusteluissa. Tukinetin Saapas-chatteja lukuun ottamatta kohtaamiset tapahtuvat menemällä nuorten omiin keskusteluketjuihin mukaan tykkäämällä ja kannustavasti kommentoimalla.

VAPAAEHTOISET KOULUTETAAN

Vapaaehtoiset koulutetaan tehtäviinsä ryhmäkohtaisesti ja päivystykset tapahtuvat Saapas-ryhmien omissa tiloissa. NettiSaapasta tekeviä ryhmiä on tällä hetkellä yksitoista, joista pohjoisin Kajaanissa ja eteläisin Espanjan Aurinkorannikolla Fuengirolassa. Ryhmien vastaavat työntekijät toimivat vapaaehtoisten tukena ja mahdollistavat päivystystilanteet, joissa toimitaan pienissä ryhmissä ja usein pareittain.

Saappaan päätarkoitus ei ole tuottaa omaa materiaalia millekään kana-

alle, vaan vapaaehtoiset menevät suoraan nuorten keskusteluihin ja kommentoivat ja tsemppaavat heitä siellä.

Kaksi vuotta sitten Saappaassa havahduttiin tilanteeseen, jossa toiminta oli edelleen yhden alustan varassa ja jossa online-keskustelut vähenivät paljon. Niinpä kartoitettiin paikat, joissa tulisi näkyä ja olla tukena. YouTube-keskustelut valikoituivat nopeasti ympäristöksi, jossa saapaslaisten tulisi olla kohtaamassa nuoria heidän keskusteluissaan. Vuonna 2017 nuorille tehdyn kyselyn perusteella seuraavaksi alustaksi nousi Instagram, jossa toiminta aloitettiin nopeasti.

ALUSTAN OMAA TOIMINTAKULTTUURIA KUNNIOITETAAN

Haasteena vapaaehtoisvoimin toimivassa päivystyksessä on alustojen vaihtuminen ja tarve nopealle kouluttautumiselle uusiin toimintaympäristöihin. Vaikka NettiSaappaan toimintaperiaatteet ovat samat riippumatta toiminta-alustasta, on jokaisella kanavalla omat toimintakulttuurinsa, joita tulee kunnioittaa ja toimia niiden mukaan. Tämä tuo pientä viivettä siihen, kuinka nopeasti uusi ympäristö voidaan ottaa haltuun. Tällä hetkellä on tärkeää edelleen kehittää toimintoja olemassa olevilla alustoilla ja vahvistaa toimintatapoja ja näkyvyyttä niissä. Uusilta vapaaehtoisilta saamme myös lisää valmiuksia ja osaamista uusien alustojen hallintaan.

JOUSTAVUUS JA RESURSSIT VAHVUUTENA

Vahvuutena verkkovapaaehtoisuudessa ovat pienet resurssitarpeet toiminnalle ja päivystysaikojen joustavuus johtuen alustojen luonteesta. NettiSaappaan päivystysaikojen joustavuus mahdollistaa myös paremmin perheellisten vapaaehtoisten osallistumisen toimintaan. Joissain ryhmissä on järjestetty lapsille ohjelmaa päivystyksen ajaksi, jolloin esimerkiksi yksinhuoltaja on voinut olla mukana päivystämässä.

Digitalisaatio vapauttaa aikaa vapaaehtoistoiminnalle

PETRI TOIKKANEN

Kirjoittaja on strategia- ja muutosvalmentaja Osana yhteistä ratkaisua Oy:ssä. Hänen missionsa on parantaa suomalaista järjestötoimintaa. Rakkaus lajiin ajaa eteenpäin ja etsimään muutosta parempaan.

Suomalainen järjestötoiminta on tunnollista ja hallintosuuntautunutta. Haittana vapaaehtoistoiminnan ja järjestötoiminnan kannalta on se, että meillä käytetään uskomaton määrä toimintatarmoa, ajatusenergiaa ja aikaa hallintorutiineihin eli byrokratiaan. Etenkin yhdistystasolla tuntuu monesti, että yhdistyksen pyörittäminen on isommassa roolissa kuin varsinainen toiminta, puhumattakaan toiminnan tuloksista.

Vapaaehtoistyön tekemiseen on kymmeniä erilaisia motiiveja, mutta jokaisen vapaaehtoisen mielestä vapaaehtoistoiminnan täytyy olla ”kivaa” tai ”antoisaa”. Vapaaehtoistoiminnan täytyy tuntua kaikin puolin hauskalta ja mukavalta, että sitä viitsitään tehdä. Pakollisen järjestöbyrokratian pyörittämisestä ei juuri kukaan saa iloa. Yhdistyksen näkökulmasta byrokratian pitäisikin olla välttämätön paha. Se on pakko hoitaa, mutta se tulisi minimoida, jotta varsinainen toiminta, ”kiva”, saisi enemmän resursseja.

Digitaalisista ratkaisuista löytyy hyötyjä järjestön toiminnalle – ja samalla aikaa vapautuu muulle.

PARANNUKSIA PROSESSEIHIN TEKNIIKAN AVULLA

Digitalisaatioksi kutsutaan yhteiskunnallista ilmiötä, jossa tekniikka ja tietotekniikka mullistavat työtä ja tekemistä. Järjestöissä digitaalisia ja (tieto)tekniisiä ratkaisuja hyödyntämällä voidaan vapauttaa aikaa byrokratian pyörityksestä varsinaiseen toimintaan eli järjestön perustarkoituksen mukaiseen tekemiseen. Vapaaehtoiset ovat yleensä mukana tätä varsinaista toimintaa varten, on se sitten liikuntaa, edunvalvontaa, ihmisten auttamista tai lasten leirejä. Tekniikka on siten väline prosessien parantamiseen.

Prosessi on suorite, joka on pysyväisluontoinen, sisältää tiettyjä tehtäviä ja on suunniteltu toistuvaksi. Järjestöissä olennaisia prosesseja ovat muun muassa jäsenten rekrytointin prosessi, viestinnän prosessi, johtamisen prosessi, suunnittelun prosessi, varainkeruun prosessi ja tapahtumien järjestämisen prosessi. Näihin kaikkiin (tieto)tekniset ratkaisut antavat lisäpuhtia ja poistavat tarvetta tehdä tylsiä hommia. Kukaan ei varmaankaan nauti jäsentietojen kirjaamisesta paperilta rekisteriin tai jäsenmaksujen naputtelusta tiliotteelta kirjanpitoon. On valtava määrä tällaisia prosesseja, jotka olisi mahdollista digitalisoida siten, että ihmisen ei tarvitse tehdä, vaan kone tekee. Näin ihmiselle jää aikaa johonkin kivempaan. Sen kummemmasta ei ole kyse.

Esimerkkejä prosessien helpottamisesta on helppoa löytää. Etäkokouksilla voidaan säästää matkustamisen vaivaa. Pikaviestimillä, kuten WhatsAppilla, viestinnästä saadaan kevyttä ja nopeaa. Keskusteluympäristöissä, kuten Slackissa tai Facebookin ryhmissä, voidaan välittää tietoa, keskustella ja jopa tehdä päätöksiä kevyellä tavalla. Tiedostot voidaan turvata ja

hallita kätevästi esimerkiksi Dropboxilla. Sähköinen taloushallinto säästää niin taloudenhoitajan kuin koko hallituksen aikaa. Google Docsissa voidaan asiakirjoja tehdä verkossa, ja kaikki voivat osallistua niiden muokkaamiseen yhtäaikaaisesti. Kaikkia näitä välineitä yhdistää myös se, että ne ovat joko ilmaisia tai hyvin edullisia, kympeistä muutamaan sataan euroon vuodessa. Lisäksi käyttö on usein hyvin helppo opetella.

Digitalisaatio ei liity vain tietotekniikkaan eli tietokoneella, puhelimella tai tabletilla käytettäviin ratkaisuihin. Arjen digitalisaatiossa teknisellä ratkaisulla automatisoidaan ylipäättään jokin asia ja parannetaan siten jotakin prosessia.

Eräs lähellä sydäntäni oleva yhdistys uudisti äskettäin arkeen tekniikan avulla korvaamalla kerhotilan avainten epävarman luovutussysteemin sähkölukolla, joka toimii vaihtuvalla PIN-koodilla. Se tietysti maksoi muutaman satasen, mutta uusi lukko ratkaisi haavoittuvuuden ongelman.

MOBIILIAPPIEN MAHDOLLISUUDET HYÖDYNTÄMÄTTÄ

Vaativampaa järjestöjen digitalisaatiota edustavat mobiiliapplikaatit. Olen saanut viimeisen vuoden aikana perehtyä paljon teknisiin ratkaisuihin, joista olisi apua vapaaehtoistoiminnalle. Itselleni oli yllätys, kuinka helppoa ja kustannuksiltaan kohtuullista mobiiliappin toteuttaminen on tänä päivänä. "Täydellinen" ratkaisu oman järjestön tarpeisiin pitää koodata alusta alkaen, mikä maksaa noin satatuhatta euroa. Jos kuitenkin tyydytään 90-prosenttiseen tasoon ja käytetään hieman luovuutta erilaisten ominaisuuksien soveltamisessa, toimiva mobiiliappi saadaan aikaiseksi jo noin viidellätuhannella eurolla. Sellai-

nen appi voi tehostaa paljon hallintoa, viestintää, jäsenten säilyttämistä, rekrytointia tai tapahtuman järjestämistä, vain muutamia hyötyjä luetellakseni.

Mobiiliappien mahdollisuudet ovat vielä melkein kokonaan hyödyntämättä järjestöissä. Vuonna 2016 tein selvityksen järjestöjen mobiiliappeista. Silloin kolmisenkymmentä suomalaista järjestöä oli tehnyt oman appinsa. Nyt pari vuotta myöhemmin luku on vähän – ei kovin paljon – suurempi.

MITEN MUKAAN DIGITALISAATIOON?

Digitaalisista tai muista teknisistä ratkaisuista löytyy varmasti hyötyjä järjestön toiminnalle. Ensimmäiseksi asiasta kannattaa jutella omalla porukalla kartoittaen tarpeita ja mahdollisuuksia. Kokouksen tai kehityspäivän teemaksi otetaan tekniset ratkaisut ja kerätään talteen ideoita siitä, missä kaikessa tekniikkaa voitaisiin hyödyntää. Jo tämä todennäköisesti johtaa yhden tai useamman kevyen kynnyksen välineen käyttöönottoon, kuten vaikkapa WhatsAppin tai Facebookin ryhmien kokeilemiseen. Kannattaa kokeilla rohkeasti. Mitään ei tarvitse päättää heti ottaa ikuisuudeksi käyttöön, vaan hyvä tapa on sopia, että välinettä kokeillaan vaikkapa kolme kuukautta. Siinä ajassa nähdään, tuoko väline jotain hyvää.

Seuraavaksi kannattaa luoda oma visio siitä, mitä kaikkea järjestössä voitaisiin digitalisoida esimerkiksi viiden vuoden perspektiivillä. Luotu visio toimii kompassina tulevaisuuteen. Kaikkea ei kuitenkaan pidä koettaa tehdä heti, vaan kannattaa edetä pienin askelin. Tärkeää on lähteä luomaan uutta toimintakulttuuria, joka hyödyntää digitaalisia ratkaisuja. Pelkkä välineen käyttöönotto ei tee muutosta, vaan välinettä pitää käyttää prosessien parantamiseen.

Isompiin teknisiin ratkaisuihin kannattaa käyttää aikaa huomattavasti enemmän. Tällaisia ovat vaikkapa jäsenrekisterin uudistaminen, taloushallinto-ohjelmiston hankinta tai mobiiliappin käyttöönotto. Puoli vuotta tai vuosi ei ole lainkaan liioiteltua, jos vaihtoehtoja halutaan kartoittaa laajasti. Hankinnan sudenkuoppa on, että ratkaisu on joko liian pieni tulevaisuuteen nähden tai liian suuri ja monimutkainen oleellisten tarpeiden kannalta. Tässä vaiheessa voi olla hyödyllistä käyttää ulkopuolista asiantuntijaa, vaikkapa jotakuta jostakin tutusta järjestöstä tai ulkopuolista konsulttia. Ulkopuoliseen asiantuntemukseen nojautuminen sparraa päätöksentekoa löytämään juuri oikean mittakaavan ratkaisun.

Johtamisen rohkeutta tarvitaan väistämättä. Jonkun täytyy olla omis- tautunut muutokselle ja viedä asiaa päättäväisesti eteenpäin. Pienet ratkaisut kannattaa ottaa kokeiluun nopeasti. Pysyvämpiä ratkaisuja pitää pohtia huolella. Tekniikasta saadaan halutut hyödyt, kun tiedetään, mitä halutaan, ja asiaa johdetaan määrätietoisesti.

Maailma on muuttunut, samoin välineet, ja elävän järjestön on muututtava mukana. Monissa järjestöissä suhtaudutaan digitalisaatioon ja ylipää- tään teknisiin ratkaisuihin kuin ne olisivat uhka. Digitalisaatio ei kuitenkaan vie vapaaehtoistöitä eikä tarvetta luottamushenkilöille. Vapaaehtoistoimin- nan ydin on ihmisten kanssa toimiminen. Sitä tehtävää ei kone vie meiltä pitkään aikaan. Ihmisyyttä ja inhimillistä kontaktia, keskustelua, kosketusta ja luovuutta ei tekniikka voi korvata.

Eläkeläisjärjestöjen vapaaehtoistoiminta – Yli puolet eläkeläisistä toimii vapaaehtoisena

VALTA-KUNNALLISET ELÄKELÄIS-JÄRJESTÖT

- Eläkeliitto ry
- Eläkeläiset ry
- Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry
- Kansallinen senioriliitto ry
- Kristillinen Eläkeliitto ry
- Svenska pensionärsförbundet rf.

ANNIKA TOIVONIEMI-MATSINEN JA KATJA HARINEN

Katja Harinen | Kirjoittaja on Eläkeliiton vapaaehtoistoiminnan suunnittelija, joka koordinoi, innostaa ja tukee ikäihmisiä toimimaan vapaaehtoisina oman paikallisyhdistyksensä kautta.

Annika Toivoniemi-Matsinen | Kirjoittaja on Eläkeliiton kehittämisjohtaja, joka vastaa vapaaehtoisten toiminnanohjauksesta, vapaaehtoistoiminnan arvioinnista ja laadusta.

Suomalainen yhteiskunta ikääntyy. Ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa edelleen ja yli 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 19,9 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 ja 29 prosenttiin vuoteen 2060 mennessä (Tilastokeskus 2015). Vuoden 2017 lopussa 65 vuotta täyttäneitä oli 1 179 318 (Findikaattori 2018). Kun sekä naisten että miesten odotettavissa oleva elinikä pitenee ja suuret ikäluokat ikääntyvät, apua tarvitsevien määrä erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä tulee kasvamaan. Täysipainoisen elämänlaadun ja hyvinvoinnin takaaminen yhteiskunnan kaikille jäsenille tulee entistä haasteellisemmaksi. Tähän haasteeseen vastaavat tahoillaan hyvinvointiyhteiskunnan eri toimijat, esimerkiksi eläkeläisjärjestöt.

Eläkkeelle jääminen on monelle suuri elämänmuutos, joka antaa tilai-

suuden vapauttaa voimavaroja uudenlaiseen, itseä aidosti kiinnostavaan toimintaan. Työuran päättymisen jälkeen moni kaipaa tunnetta, että heitä tarvitaan edelleen jossakin. Vapaaehtoistoiminta tuo kaivattua uutta sisältöä ja merkityksellisyyden tunnetta arkeen. Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:n vuonna 2016 teettämä Huomisen kynnyksellä -tutkimus paljastaa, että tutkimukseen osallistuneiden 55–84-vuotiaiden mukaan kolme tärkeintä onnellisuuteen vaikuttavaa tekijää ikääntyessä ovat hyvä terveys, hyvät ihmissuhteet ja kiinnostavat harrastukset.

Kuuden valtakunnallisen eläkeläisjärjestön yhteinen jäsenmäärä on noin 300 000, joka kattaa lähes 90 prosenttia kaikkien järjestäytyneiden eläkeläisjärjestöjen jäsenmäärästä. Eläkeläisjärjestöjen jäsenistä moni antaa arvokasta omaa aikaansa vapaaehtoistoimintaan. Kansalaisareenan, Opinto-keskus Siviksen ja Kirkkohallituksen vuonna 2018 Taloustutkimuksella teettämä tutkimus antaa kuvan suomalaisten tekemästä vapaaehtoistyöstä. Tutkimus osoittaa, että 50–64-vuotiaista 47 prosenttia ja 65–79-vuotiaista 58 prosenttia on tehnyt vapaaehtoistyötä vuoden aikana. Tutkimuksen mukaan neljän viikon sisällä 42 prosenttia 50–64-vuotiaista ja 53 prosenttia 65–79-vuotiaista on tehnyt vapaaehtoistyötä. (Vapaaehtoistyö Suomessa 2018) Esimerkiksi Eläkeliiton vapaaehtoiset käyttivät vapaaehtoistoimintaan lähes 300 000 tuntia vuonna 2017 (Eläkeliiton toimintatilastot 2017). Ikääntyneiden tekemä vapaaehtoistyö on monipuolista: vapaaehtoiset toimivat esimerkiksi vertaisliikuntaryhmien ohjaajina, järjestävät innostavia musiikkihetkiä hoivakodeissa ja neuvovat internetin käytössä. Vapaaehtoistoimintaan osallistutaan omien mielenkiinnon kohteiden ja käytettävissä olevan ajan mukaan. On tärkeää, että vapaaehtoiset koulutetaan tehtäviin ja että he saavat tukea, ohjausta ja neuvontaa omasta taustaorganisaatiostaan. Näin edistetään vapaaehtoisten hyvinvointia ja myös vapaaehtoistoiminnan jatkuvuutta.

Ikääntyneiden tekemä vapaaehtoistyö on monipuolista: kuvassa kuljetaan käsikynkkää yhteisellä retkellä.

LÄHTEET

Findikaattori 27.6.2018: <https://findikaattori.fi/fi/81>

Huomisen kynnyksellä 2016. EETU ry.

Tilastokeskus 2015: https://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html

Vapaaehtoistyö Suomessa 2018, Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella teettämä tutkimus.

Vapaaehtoistoiminta lisää vapaaehtoisten ja apua tarvitsevien hyvinvointia. Vapaaehtoinen on aina odotettu vieras ja tuo omalla toiminnallaan iloa ja apua autettavan arkeen. Toiminnassa oppii parhaimmillaan uusia asioita itsestään ja toisista ihmisistä. Vapaaehtoistoimijat kaipaavat kuitenkin koko ajan uusia työvälineitä ja virikkeitä yhä haasteellisempien auttamistilanteiden kohtaamiseen ja toisaalta omaan hyvinvointiinsa. He tarvitsevat perehdytyskoulutusta, toiminnanohjausta ja tietoa erilaisista kohtaamistilanteista. Vapaaehtoistoiminta ei toteudu ilman organisaatioiden tarjoamia tukirakenteita. On myös tärkeää kuulla ja osallistaa vapaaehtoisia vapaaehtoistoiminnan suunnittelun ja toteutuksen prosesseihin – näin vapaaehtoiset pääsevät osallistumaan juuri itsensä näköiseen toimintaan ja sitoutuvat siihen myös vahvemmin.

Digitalisaatio – kiusaksi vai hyödyksi?

TIINA ETELÄMÄKI

Kirjoittaja on Uudellamaalla toimivan ikäihmisten tietotekniikkayhdistys ENTER ry:n toiminnanjohtaja. Toimenkuvaan kuuluu mm. yhteistyöverkostoissa toimimista, ikäihmisten tapaamista, saavutettavuutta ja ikäihmisten äänitorvena toimimista.

Yksi tänä päivänä puhututtavista asioista on digitalisaatio. Vapaan tietosanakirjan Wikipedian mukaan digitalisaatio tarkoittaa digitaalisen tietotekniikan yleistymistä arkielämän toiminnoissa. Sa-

nana se luo varmasti jokaiselle erilaisia mielikuvia ja herättää monenlaisia tunteita. Jotkut ovat innoissaan, toiset pelkäävät, osa ihmisistä jopa ahdistuu. Digitalisaatio on kuitenkin läsnä nykyään arjessamme ja näillä näkymin tulee olemaan koko ajan vahvemmin.

Monet palvelut ovat sähköistyneet ja monet ovat siirtymässä sähköisiksi. Tietotekniikkaa jo käyttävät ihmiset ovat yleisesti tyytyväisiä tähän, sillä he kokevat voivansa hoitaa asiansa milloin ja missä haluavat. Aikaa jää kaikelle muulle mukavalle. Asiassa on kuitenkin toinenkin puoli. Suomessa on

Enter ry:n vertaisopastajat neuvovat tietokoneiden, tablettien ja kännyköiden sekä sähköisten palveluiden käytössä.

KATRI LASSILA

Tilastokeskuksen mukaan noin 500 000 yli 65-vuotiaasta, jotka eivät käytä tietotekniikkaa lainkaan. On ihmisiä, joilla ei ole tarvittavia laitteita eikä taitoja sähköiseen asiointiin. On myös ihmisiä, jotka ovat päättäneet, etteivät opettele tietokoneiden käyttöä. Voiko – tai saako – ihminen päättää yhteiskunnassamme näin?

Tällä hetkellä lakimme eivät velvoita kansalaisia hoitamaan asioitaan sähköisesti, vaikkakin viranomaisia veloitetaan tarjoamaan palvelunsa ensisijaisesti sähköisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kasvokkain tapahtuvaa asiointia tulee tarjota edelleen. Fyysinen palveluverkosto tuntuu kuitenkin kutistuvan kaiken aikaa – esimerkiksi pankit sulkevat konttoreita ja lyhentävät kassapalveluiden aukioloaikoja siirtäessään toimintoja verkkoon.

Mikä siis avuksi, jos digitalisaatio ahdistaa? Yksin ei ehkä ole helppoa alkaa opetella uusia laitteita tai palveluita, vaan kannattaa pyytää opastusta. Maksutonta opastusta saa nykyään monelta järjestöltä sekä toki viranomaisilta itseltään. Opastuksissa voidaan käydä läpi laitteiden perustoimintoja, hyödyllisiä palveluita, sähköisiä työkaluja ja mitä ikinä kukakin haluaa opetella. Sähköiset asiointitaidot tukevat itsenäistä elämää ja vahvistavat osallisuutta yhteiskunnassa. Vapaaehtoiset opastajat rohkaisevat ja motivoivat omalla esimerkillään; heillä on valtava rooli ikäihmisten digitaalisen osallisuuden tukijoina. Monessa kunnassa tietotekniikkaopastaminen onkin tänä päivänä pääosin järjestöjen ja vapaaehtoisten harteilla. Opastusta kannattaa käydä kysymässä esimerkiksi paikallisesta ikäihmisten tietotekniikkayhdistyksestä, eläkeläisjärjestöstä tai kirjastosta. Ja jos omalla paikkakunnalla ei vielä opastusta ole, sen aloittamista kannattaa pyytää paikalliselta järjestöltä. Hyviä esimerkkejä löytyy jo runsaasti, vinkkejä voi kysyä esimerkiksi ENTER ry:stä.

Jos ei ole vielä löytänyt syytä käyttää tietotekniikkaa, kannattaa kysellä, mitä mukavaa muut näillä laitteilla tekevät. Uusien toimintatapojen opettelu

ei ole aina helppoa, muttei myöskään mahdotonta. Jokainen meistä on elämässään opetellut varmasti vaikeampiakin asioita! Uusia laitteita ei ole keksitty meidän kiusaksemme, vaan avuksemme ja iloksemme. Haastan lämpimästi sinutkin pohtimaan vähintään yhden positiivisen asian, jonka uusi tekniikka voisi tuoda sinun tai läheisesi elämään!

Tyhmiä kysymyksiä digistä – kehtaako niitä kysyä?

NINA ZIESSLER

Kirjoittaja on vapaaehtoistoiminnan koordinaattori, jolla on kollegansa kanssa yhteisissä hyppysissä Enterin 170 vapaaehtoista tietotekniikan vertaisopastajaa ja opastustoiminnan koordinointi.

90-vuotias Martta tulee tietotekniikkaopastukseen jännittyneenä. ”Teenköhän minä liian tyhmiä kysymyksiä? Voikohan näin vähillä taidoilla tänne edes tulla?” Martta kuitenkin rohkaistuu ja astelee opastajan luokse; hän haluaisi opetella käyttämään älypuhelintaan. Tunnin henkilökohtaisen opastuksen jälkeen hän lähtee kotiin väsyneenä, mutta hymyillen. ”Olipas mukava opastaja! Ja hän osasi niin rauhallisesti käydä asioita läpi kanssani.”

Martan tarina on hyvin tuttu monessa opastuspaikassa. Paikalle tullaan suorastaan pelokkaina ja epävarmoina, ulos lähdetään tyytyväisinä ja huomattavasti luottavaisempina oman laitteen kanssa. Henkilökohtaisen opastajan kanssa on helppo ja mukava opetella omassa tahdissa juuri niitä asioita, jotka ovat ajankohtaisia.

Eikä se tietotekniikan opettelu pelkkää tekniikkaa ole Martallekaan. Se on jumppaa aivoille ja avaa monia mahdollisuuksia sosiaaliseen yhteydenpi-

toon. Facebookin kautta hän voi löytää uudelleen ystäviä, joihin yhteydenpito on katkenut. Muutaman kuukauden päästä Martta haluaa opetella videopuhelun käyttöä, jotta voisi lukea ulkomailla asuvalle lapsenlapselleen iltasatuja. Ja lapsi innostuu WhatsApp-viestistä, jossa on kuva vaarin nikkaroimasta leikkimökistä – se odottaa seuraavalla mummolavierailulla leikkijöitään.

SENIORILTA SENIORILLE – ENTERIN VERTAISOPASTUKSESSA DIGIASIAT AUKEAVAT

ENTER ry on yhdistys senioreille, jotka haluavat pysyä digiyhteiskunnan kyydissä mukana. Toiminta-alueena on Uusimaa ja Enterin 900 jäsenestä 170 toimii vapaaehtoisina tietotekniikan vertaisopastajina, jotka opastavat toisia senioreita tietokoneiden, tablettien ja kännyköiden sekä sähköisten palveluiden käytössä. Opastuspisteitä on tällä hetkellä 65 ja ne sijaitsevat muun muassa kirjastoissa ja palvelukeskuksissa. Toiminta on lähtenyt käyntiin jo kaksikymmentä vuotta sitten pöytätietokoneiden ja tekstinkäsittelyohjelmien käytön opastuksista – aikana, jolloin kannettavat tietokoneet ja mobiililaitteet tekivät vasta tuloaan. Yhteiskunnallisesti ajankohtainen aihe näkyy toiminnassamme: viiden vuoden aikana vapaaehtoisten määrä on melkein kolminkertaistunut ja opastusmäärät nelinkertaistuneet. Vuonna 2017 vapaaehtoisemme opastivat yhteensä 6 600 kertaa. Toimintamme peruskivenä on sitoutuneet vapaaehtoiset, jotka ovat vahvasti mukana myös toiminnan suunnittelussa.

Seniorit tarvitsevat opastusta niin laitteiden perustoimintojen käyttämiseen kuin palveluiden hallintaan - ihan niin kuin me nuoremmatkin. Opastuksen tulee kuitenkin edetä opastettavan ehdoilla ja olemme todenneet, että henkilökohtainen vertaisopastus on kaikkein toimivin tapa. Kun opastaja löytää oikeat ja ymmärrettävät termit, osaa edetä rauhallisesti ja kerrata asioita, oppiminen on mahdollista. Ryhmämuotoiset tilaisuudet toimivat korkeintaan alustuksena, innoittajana ja tiedon jakajana, varsinainen oppiminen tapahtuu vain itse tekemällä, omassa tahdissa, uudestaan ja uudestaan. Opastuksissa myös rohkaistaan ja motivoidaan tietotekniikan hyödyntämiseen. Viimeisimmässä ENTER ry:n jäsenkyselyssä saatiin hieno palaute: "Enter on antanut luottamusta ja uskoa omaan osaamiseen. On auttanut säilyttämään itsetuntoni sähköistyvässä ympäristössä."

Yhteiskunnan muuttuessa myös vapaaehtoistoiminnan tehtävät muuttuvat. Aiemmin iäkäs henkilö tarvitsi saattajaa pankkiasioille tai lääkäriin, nyt hän tarvitsee opastajaa nettiasioinnissa. Tietotekniikkaopastus on tämän päivän asiointiapua. Opastajilla on tärkeä rooli opastettavien itsenäisen elämän tukemisessa. Samalla he pysyvät itse kärryillä digitaalisesta kehityksestä. Opastajat tekevät tärkeää ja arvokasta työtä sekä yksilöille että yhteiskunnalle.

Koko Suomen kattava opastuspaikkakartta sekä tukea opastustoiminnan käynnistämiseen:

seniorsurf.fi

Maahanmuuttajat vapaaehtoistoiminnassa

YETESHAWORK B. BERHANU

Kirjoittaja on Helsingin yliopistosta valmistunut valtiotieteiden maisteri, joka on työskennellyt kotoutumisasioiden parissa muun muassa Kirkkohallituksessa, Suomen Pakolaisavussa ja Suomen Punaisessa Ristissä. Hän teki Kansalaisareenalle selvityksen maahanmuuttajien vapaaehtoistoiminnasta vuonna 2017. Berhanu on kotoisin Etiopiasta. Suomeen hän muutti perheensä kanssa 1990-luvun lopulla.

Vapaaehtoistoiminta antaa maahanmuuttajille ja vastaanottavalle yhteiskunnalle hyvän mahdollisuuden kohdata, olla suorassa vuorovaikutuksessa, oppia tuntemaan toisensa, välttää ennakkoluuloja sekä rakentaa luottamusta. Vapaaehtoisuus rakentaa sosiaalista ja henkistä pääomaa, joka johtaa maahanmuuttajien sosiaaliseen ja taloudelliseen osallisuuteen yhteiskunnassa. Muista kuin EU- ja EFTA-maista tulevat maahanmuuttajat osallistuvat vapaaehtoistoiintaan suurilta osin parantaakseen työllistymismahdollisuuksiaan esimerkiksi sosiaalisen verkostoitumisen tai kielen oppimisen kautta. Tutkimusten mukaan muita syitä vapaaehtoistoiintaan osallistumiselle ovat esimerkiksi uusien ystävien tapaaminen, uusien taitojen oppiminen, fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin kasvattaminen, maan tapojen ja kulttuurin oppiminen sekä jonkin itselle tärkeän tarkoituksen tukeminen.

Suomen väkiluvusta noin kuusi prosenttia on maahanmuuttajataustaisia ja pääkaupunkiseudulla noin 15 prosenttia väestöstä on muun kuin suo-

menkielisiä. Noin 70 prosenttia maahanmuuttajataustaisista ovat eurooppalaisia tai aasialaisia. Tähän tutkimukseen ei ole otettu mukaan Virosta, EU-alueelta, EFTA-maista tai Pohjois-Amerikasta tulleita maahanmuuttajia, sillä heidän integroituminen on huomattavasti helpompaa kuin muista maista tulleilla. Myös heidän työllistymisprosenttinsa on lähes kantasuomalaisien tasolla, kun taas esimerkiksi vielä kymmenen vuoden jälkeenkin miespuolisten irakilaisien ja somalien työllisyysaste on 48 prosenttia ja afganistanilaisten 37 prosenttia matalampi kuin kantaväestön. Naisten työllisyys on tätäkin alhaisempi.

Maahanmuuttajien osallistuminen vapaaehtoistoiintaan on vähäistä – arvioitu määrä maahanmuuttajista useimmissa järjestöissä on alle kaksi prosenttia kaikista vapaaehtoisista. Todennäköisiä syitä tähän ovat esimerkiksi kulttuurierot sekä se, että maahanmuuttajat eivät tiedä mahdollisuudesta toimia vapaaehtoisena. He eivät myöskään välttämättä tunnista vapaaehtoistyön hyötyjä. Myös kokemus siitä, että kielitaito, koulutus tai osaaminen ovat puutteellisia vaikeuttavat vapaaehtoistyöhön osallistumista.

Berhanun tutkimuksen tarkoituksena oli osoittaa vapaaehtoistoiinnan tärkeys integroitumisen ja kotoutumisen edistämiseksi sekä tuoda esiin tarve lisätä vapaaehtoisuusmahdollisuuksien kysyntää ja tarjontaa. Maahanmuuttajille vapaaehtoisuudessa ei ole kyse ainoastaan ”takaisin antamisesta” ja altruismista, vaan se on tärkeä väline oman paikan löytämisessä yhteiskunnassa. Maahanmuuttajilla tulisi olla tietoa siitä, mistä vapaaehtoisuudessa on kyse – että se ei ole ilmaisen työvoiman hyväksikäyttöä – sekä sen tarjoamista lukuisista hyödyistä. Tämän tietoisuuden lisäämisen eteen maahanmuuttajien keskuudessa tulisi tehdä kaikki mahdollinen. Maahanmuuttojärjestöiden, uskonnollisten yhteisöiden, kuntien ja vapaaeh-

Tämä artikkeli on tiivistelmä tutkimuksesta, jonka Yeteshawork B. Berhanu teki yhteistyössä Kansalaisareenan kanssa vuonna 2017. Tutkimus käsittelee organisoidun vapaaehtoistoiinnan asemaa maahanmuuttajien keskuudessa sekä sen merkitystä heidän kotoutumiselleen. Artikkelissa käsitellään maahanmuuttajien vapaaehtoistoiinnan mahdollisuuksia, hyötyjä ja haasteita pääkaupunkiseudun suurissa järjestöissä sekä keskustellaan maahanmuuttojärjestöjen, uskonnollisten yhteisöjen, kuntien ja järjestöjen roolista vapaaehtoisuuden edistämiseksi yhtenä integroitumisen ja kotoutumisen välineenä.

"Meille merkitsee eniten motivaatio ja oikea asenne työntekijöitä ja asiakkaita kohtaan. Hyvä sydän ja asiakkaiden kunnioitus tekee hakijasta hyväksyttävän riippumatta hänen suomen kielen taidostaan."

– vapaaehtoistoiminnan koordinaattori

toisjärjestöiden tulisi tehdä osansa, jotta vapaaehtoismahdollisuuksien kysyntä maahanmuuttajien keskuudessa kasvaisi. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti maahanmuuttajien yhdistyksiin ja uskonnollisiin järjestöihin, jotka työskentelevät integroitumisen ja kotoutumisen eteen; näille yhdistyksille pitäisi antaa koulutusta ja apua, jotta ne voisivat toimia pieninä vapaaehtoistyön minikeskuksina jäsenilleen.

Vapaaehtoistoiminta tukee kotoutumista ja on hyödyllistä muun muassa seuraavilla tavoilla:

- yhteiskunnallinen osallistuminen
- epämuodollinen koulutus
- työllistettävyys paranee
- maahanmuuttajat ja kantaväestö kohtaavat ja ovat mukana molemmille merkittävässä kansalaistoiminnassa
- vastaanottava maa tottuu monimuotoisuuteen ja muutokseen
- kanssakäyminen maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä

Tutkimuksessa haastateltiin kymmentä vapaaehtoisena toimivaa maahanmuuttajaa ja turvapaikanhakijaa sekä viittä vapaaehtoistoiminnan koordinaattoria neljästä suuresta pääkaupunkiseudun vapaaehtoistoimintaa järjestävästä järjestöstä. Yleisesti ottaen järjestöjen vapaaehtoistoiminnan koordinaattorit kertoivat, että osallistuakseen vapaaehtoistoimintaan, maahanmuuttajat eivät tarvitse erityisiä taitoja, eikä kielitaidon puutekaan ole este. Henkilöt, jotka eivät puhu suomea tai englantia, työskentelevät yleensä kielitaitoisen parin kanssa. Näissä tapauksissa vapaaehtoistehtävät ovat usein melko yksinkertaisia, kuten vanhusten ulkoiluttamista, kahvila-apurina toimimista

tai maalaushommia. Näissäkin tapauksissa haastateltavat vapaaehtoiset kokivat tekevänsä jotain merkityksellistä ja oppivansa ainakin kieltä paremmin.

Afganistanilainen turvapaikanhakija kertoi: "On parempi olla täällä [vapaaehtoistyössä] kuin nukkua päivät yöt vastaanottokeskuksessa. Me haluamme osoittaa, että olemme valmiita ja halukkaita tekemään työtä."

Osa haastateltavista kokee saaneensa vapaaehtoistoiminnasta vieläkin enemmän hyötyä. Lähes neljä vuotta Suomessa asunut irakilainen pakolainen mainitsee: "Toimiminen Punaisen Ristin vapaaehtoisena on mahdollistanut osallistumisen sellaisille kursseille ja koulutuksiin, joista on hyötyä urallani tulevaisuudessa. En ole koskaan ollut työllistetty, mutta vapaaehtoistoiminnan kautta olen pystynyt kehittämään kommunikointi-, tiimityöskentely- ja johtamistaitojani."

Vapaaehtoisuus vaatii aikaa ja energiaa, mutta siitä tulee myös taloudellisia kuluja. Jotkut vapaaehtoiset maksavat itse matkansa vapaaehtoistyön kohteeseen ja takaisin. Etenkin hyvin pienillä tuilla eläville turvapaikanhakijoille tämä saattaa tulla osallistumisen esteeksi. Tutkimuksessa haastatelluista turvapaikanhakijoista kaksi afganistanilaista miestä matkustavat päivittäin vastaanottokeskuksesta vanhustenkotiin omilla rahoillaan, vaikka he saavat ruokaedun lisäksi kuukaudessa käyttörahaa alle sata euroa. Vapaaehtoisjärjestöjen tulisikin harkita matkakustannuksien korvaamista turvapaikanhakijoille ja työttömille, sillä vapaaehtoistoiminnan ei pitäisi olla taloudellinen haaste eikä rahan puutteen syy poisjättäytymiselle. Etenkin pienempien järjestöjen kannattaisi hakea erityisrahoitusta vapaaehtoistoiminnan kulujen kattamiseksi. Näihin kuuluvat muun muassa matkakulut, lounaskupongit sekä vapaaehtoiskoordinaattorien palkkaaminen. Myös verolain tulisi olla helposti ymmärrettävä ja vapaaehtoisuuteen kannustava.

"Suomen Punainen Risti ja suomalaiset ovat auttaneet meitä tsunamikatastrofin aikana – olen iloinen, että olen voinut auttaa tätä järjestöä."

– indonesialainen maahanmuuttaja

”Matkallamme Kreikasta Suomeen läpi Makedonian, Serbian, Kroatian, Slovenian, Itävallan, Saksan ja laivamatkan Ruotsiin, vapaaehtoiset auttoivat meitä koko matkan ajan, ja tämä inhimillisuus, jota näin heissä, motivoi minua tekemään vapaaehtoistyötä.”

– irakilainen
turvapaikanhakija

Jotta maahanmuuttajien vapaaehtoisuushetkiksi voitaisiin lisätä, vapaaehtoisjärjestöjen johtajien ja työntekijöiden tulisi tiedostaa maahanmuuttajien sosiaalisen ja taloudellisen inklusion kansalliset hyödyt. Koordinaattorien täytyy tehdä vapaaehtoisuudesta helpompaa ja saavutettavampaa poistamalla mahdollisia esteitä. Ottaen huomioon vapaaehtoistoiminnan hyödyllisyyden maahanmuuttajien kotoutumisessa sekä rauhan ja oikeudenmukaisuuden vaalimisessa, rahoittajien kuten STEA:n, kuntien, hallituksen ja muiden vapaaehtoistoiminnan tukijoiden tulisi ottaa aktiivinen rooli vapaaehtoisuushetkiksi luomisessa maahanmuuttajille.

Suomen kotoutumislaki keskittyy valmistamaan maahanmuuttajat työmarkkinoille ensimmäisen kolmen vuoden aikana. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että suuri osa maahanmuuttajista, etenkin turvapaikanhakijoista, ovat vielä yli kymmenenkin Suomessa vietetyn vuoden jälkeen työttömiä. Maahanmuuttojärjestöjen ja kuntien monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajien kotouttamiseen keskittyvät virastot eivät tunnista vapaaehtoistoimintaa kotoutumisen välineenä. Vapaaehtoistoiminnan tulisi olla olennainen osa hallituksen ja kuntien kotoutumisohjelmia.

Osa 3 | MUUTOKSET VAPAAEHTOISTOIMINNASSA

Järjestötoiminnan tulevaisuus

KRISTIINA HANNULA

Kirjoittaja on sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskuskuksen (STEA) johtaja, yli rajojen toimivan yhteistyön ja vuoropuhelun vankka kannattaja, joka luottaa siihen, että kansalaisjärjestötoiminta on tärkeässä roolissa ihmisten hyvinvoinnin edistämässä myös tulevaisuudessa.

Elämme murroskautta. Yhteiskunnan erilaiset järjestelmät – kuten energia-, liikenne-, opetus- ja talousjärjestelmä – siirtyvät kohti uutta. Työ tulee muuttumaan erityisesti digitalisaation kehityksessä. Robotit, tekoäly ja algoritmit tekevät koneille sopivat työt, ihmiset voivat keskittyä asioihin, joissa tarvitaan osaamistamme. Työn ja vapaa-ajan raja myös hämärtyy koko ajan. Tässä on järjestöille suuri mahdollisuus, mutta se vaatii ketteryttä ja valmiutta muutoksiin.

Parhaimmillaan muutokset työssä tarjoavat meille enemmän aikaa vuorovaikutukseen toistemme kanssa ja vähentävät järjestöjen hallinnollista työtä. Esimerkiksi datan hyödyntäminen monipuolisesti antaa mahdollisuuksia käyttää resursseja paremmin, hyödyntää tietoa, tuoda esille vaikuttavuutta. Samalla järjestöt pystyvät keskittymään oleelliseen eli hyvinvointia lisäävään työhön ja apua tarvitsevien kohtaamiseen.

Kansalaisjärjestöjen toiminta perustuu pitkälti vapaaehtoisuuteen, sitä siis on vaalittava ja kehitettävä. Tarvitaan vain hyvä idea, joka kantaa ja lähtee liitämään. Murrosaikana kenelläkään ei ole kuitenkaan valmista peli-

Järjestöjen välinen yhteistyö on nyt erityisen tärkeää ja tulevaisuuden kansalaistoiminnan tulee toimia mahdollisimman tehokkaasti yhteistyössä julkisten ja yksityisten palveluiden kanssa.

suunnitelmaa tulevaan, mutta yhteisellä vahvalla ajatustyöllä ja teoilla voi olla käännteentekevä vaikutus – tähän tarvitaan nyt jokaisen panosta.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA uudistaa avustusstrategiansa vuoden 2018 aikana. Avustusjärjestelmää tulee kehittää vastaamaan mahdollisimman hyvin murroskauden mahdollisuuksia ja haasteita. Vuoden 2020 alusta toteutettava uusi avustusstrategia antaa suunnan, jota kohti menemme tulevina vuosina.

STEA hyödyntää erilaisia selvitystöitä avustusstrategian uudistamisessa, kuten tulevaisuustutkija Ilkka Halavan selvitystä järjestöjen tulevaisuudesta jälkiteollisessa yhteiskunnassa sekä sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemia selvityksiä niin valtionavustuksista julkisen sektorin rajapinnassa kuin järjestöjen roolista sote-muutoksessa.

Vuoden 2018 aikana STEA tulee keskustelemaan järjestöjen ja monien muiden tahojen kanssa avustusstrategian teemoista. STEA toteutti keväällä 2018 sosiaali- ja terveysalan järjestöille kyselyn liittyen avustusstrategian

uudistamiseen. Kysely lähetettiin kaikille vuosina 2017 ja 2018 STEA:lta avustusta hakeneille yhteisöille. Vastauksia tuli yli 600.

Vastaajat pitävät hyvin tärkeänä panostamista tiedon avoimuuteen ja sen hyödyntämiseen sekä sitä, että STEA suuntaa lisää avustuksia avoimiin, kaikille avustuksensaajille yhteisiin toiminta-alustoihin ja palveluihin. Vastaajat pitävät tärkeänä myös avustusten suuntaamista julkisten palveluiden rajapinnassa toimivien järjestöjen kokeiluihin. Kaikista kyselyn väittämistä eniten vastaajat arvostivat STEA:n aktiivista roolia yhteiskunnan eri toimijoiden kohtaamisen edistäjänä.

IHMISTEN AJASTA KANNATTAA KILPAILLA YHDESSÄ

Juhlapuheissa kuulee usein korostettavan vapaaehtoistoiminnan tärkeyttä: ilman vapaaehtoistoimintaa Suomi ei pyörisi, moni jäisi vaille apua ja ehkäisevään työhön tulisi aukkoja. Laadukasta ja laajaa vapaaehtoistoimintaa ei voi kuitenkaan olla olemassa ilman järjestäytynyttä ja resursoitua järjestökenttää.

Monelta ihmiseltä puuttuu lähiyhteisö ja he kokevat olevansa yksin. Järjestöt kokoavat ihmisiä yhteen, tarjoavat osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia, apua ja tukea arkeen. Suomen 13 000 rekisteröityä sosiaali- ja terveysalan järjestöä muodostavat monelle tärkeän yhteisön, jossa ongelmia ehkäistään jo ennalta ja pidetään huolta ihmisten toimintakyvystä.

Perinteinen järjestötoiminta on edelleen voimissaan: useampi kuin joka neljäs aikuinen Suomessa on mukana jossain yhdistyksessä. Urheilu- ja liikuntajärjestöt houkuttelevat eniten osallistujia. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnassa on mukana joka kuudes aikuinen.

Tulevaisuuden kansalaistoiminnan tulee toimia mahdollisimman tehokkaasti yhteistyössä julkisten ja yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa. Yhdessä kansalaistoiminta ja palvelutoiminta voivat saada aikaan tuloksia, joita kumpikaan taho ei yksin kykenisi saavuttamaan.

Järjestöjen välinen yhteistyö on nyt erityisen tärkeää. Sen sijaan, että järjestöt kilpailevat samojen ihmisten ajasta, hedelmällisintä olisi yhdessä miettiä, miten aktivoida vapaaehtoisia mukaan. Usein järjestöt tekevät yhteistyötä saman alan toimijoiden kanssa, koska teema yhdistää helpolla tavalla. Pienillä paikkakunnilla erilaiset järjestöt toimivat yhdessä kaikki sektorirajat ylittäen, koska muuten ihmisiä ei yksinkertaisesti olisi tarpeeksi. Tätä samaa ajattelua olisi tärkeä saada myös suurten valtakunnallisten toimijoiden joukkoon yhä enemmän. Rajojen ylittäminen toisi vaihtelua vapaaehtoisille teemojen laajentuessa, mutta myös järjestöjen työntekijöille. Ehdotetaan siis rohkeasti uusia avauksia eri tahoille ja kerrotaan tempauksista, niin isoista kuin pienistä, näin samalla välitetään viestiä järjestöjen tärkeästä työstä.

Järjestökenttä tulee muuttamaan muotoaan ennemmin tai myöhemmin. Vahvasti koordinoitua ja ammatillisesti organisoitua järjestötoimintaa tullaan tarvitsemaan, mutta kysyntää on myös kevyemmälle ja vähän aikaa vievälle osallistumiselle. Puhutaan paljon vapaaehtoisuuden muuttumisesta pop up -tyyppiseksi toiminnaksi ilman pitkäaikaisia sitoumuksia. Hyvin useat vapaaehtoiset hakevat muutosta, aivan kuten jokainen meistä hakee muutosta elämäänsä aika ajoin. On tärkeää tunnistaa, minkälaisilla motiiveilla ihmiset tulevat mukaan vapaaehtoistoimintaan. Elinvoimainen järjestötoiminta turvataan pitkälle tulevaisuuteen, kun saadaan ihmisten osaamisen ja innostus kohtaamaan apua tarvitsevien tarpeet.

Vapaaehtoistoiminnassa aika on kirjaimellisestikin rahaa: tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyöhön sijoitettu euro tuottaa itsensä kuusinkertaisena takaisin (Laasanen 2011). Jokainen vapaaehtoistyöhön käytetty tunti on siis arvokas monella tapaa. Toimijoiden on varmistettava, että jokainen omaa aikaansa yhteiseen hyvään laittava ihminen tuntee työnsä merkityksen. Vapaaehtoistoiminnan kukoistaminen on meidän yhteisellä vastuulla ja parhaimmillaan yhteinen ylpeyden aihe.

LÄHTEET

STEA:n kysely järjestöille avustusstrategian teemoista 2018:

<https://www.stea.fi/avustusstrategia/jarjestokyselyn-tuloksia>

Laasanen Juhani (2011) Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset, Helsingin yliopisto

Palvelumuotoilulla potkua vapaaehtoistoimintaan

MILLA MÄKINEN

Kirjoittaja on intohimoinen yhteiskunnallisen muutoksen muotoilija, joka työskentelee tällä hetkellä Kukunori ry:ssä muutosmuotoilupäällikkönä. Milla on myös *Palvelumuotoiluajattelemalla paremmaksi? Opas järjestö- ja yhdistystoimijoille* -kirjan kirjoittaja.

Palvelumuotoilu on puhuttanut jo jonkin aikaa yli sektorirajojen. Muotoilu tuo mukanaan mahdollisuuksia, joita ei vielä ole järjestö- ja yhdistysmaailmassa niiden täyteen potentiaaliin hyödynnetty.

Mahdollisuuksien joukosta löytyy myös monia ideoita vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi.

Palvelumuotoilulla viitataan prosessiin, jossa kehitetään palveluiden laatua, saavutettavuutta ja merkityksellisyyttä yhdessä niiden asiakas- ja tuotajakunnan kanssa. Käytännössä prosessin aikana etsitään ensin yhdessä heidän arkipäiväiseen elämäänsä liittyviä ongelmia ja kehitetään niihin ratkaisuja erilaisten mallintamisten ja visualisointien avulla. Lopputulemana saatetaan päätyä muotoilemaan mm. palveluihin liittyviä esineitä, tiloja, asiakaspalvelijoiden vaatetusta, sanoja, digipalveluita tai vaikka palveluiden haju-, maku- tai äänimaailmaa. Birgit Mager ja Oliver King kuvailevat: "Palvelumuotoilija sukeltaa asiakkaan maailmaan, tekee matkan todellisuuteen, kokeakseen miltä palvelu näyttää ja tuntuu. Tähän vaaditaan empaattisia lahjoja ja luovuutta. Kaikki aistit ovat pelissä: kuunnellaan, tehdään havaintoja, luodaan henkilöitä, näytellään. Sitten syntyy käsikirjoitus asiakkaan kokemuksesta, ja kokemus muotoillaan uudeksi palveluksi." (Långström 2015,11.)

Taustalla palvelumuotoilun kehityksessä siintää ajatus siitä, että muotoilijoiden tapa tarkastella maailmaa ja rakentaa sille erilaisia ratkaisuja voisi olla hyödyksi myös laajemmin yhteiskuntakehityksen puolella. Palvelumuotoilun keskiössä on ihmislähtöisyys; palvelut muodostavat asiakkaat ja palvelun tuottajat ovat kaiken ydin palvelua kehitettäessä. Palvelumuotoilussa on lupa epäonnistua, leikkiä ja innostua hulluistakin ajatuksista. Palvelumuotoiluprosessissa ongelmaan, jota palvelumuotoilun avulla pyritään ratkaisemaan, palataan jatkuvasti – siis iteroidaan.

Palvelumuotoilusta argumentoidaan, että se on tulevaisuutta. Myös Suomessa on arvioitu palvelumuotoiluosaamisen tarpeen kasvavan merkittävästi lähivuosina. Elämme elämystaloudessa, jossa ihmiset hakevat elämänsä entistä enemmän erilaisia positiivisia kokemuksia. Metroasemalle ei enää riitä olla pelkkä pysäkki, josta pääsee metron kyytiin, jolla pääsee paikasta A paikkaan B. Metroaseman tulee olla taidegalleria, jossa odotusaika muuttuu elämykseksi, jonka ansiosta metrolla halutaan matkustaa uudestaan ja uudestaan. Puhutaan kokemustaloudesta ja kokemuksellisuuden sukupolvista, jotka eivät enää hae ympärilleen materialistista mukavuutta, vaan tunne-elämyksiä, joita voidaan jakaa hetkessä ympäri maailmaa sosiaalisen median kautta.

Palveluissa kokemukset syntyvät aikaisempien palvelukokemusten ja palveluihin liittyvien odotusten summana, palvelun asiakkaan ja tuottajan vuorovaikutuksessa. Myös vapaaehtoistoiminnan kehittäjän on siis syytä selvittää, minkälaisia aikaisempia kokemuksia vapaaehtoistyöntekijällä, häntä palvelevalla järjestöedustajalla ja ihmisellä, jonka luo vapaaehtois työ tuotetaan, on. Lisäksi on selvitettävä, mitä odotuksia heillä on yhdessä edistettävästä vapaaehtoistyöprosessista. Kaikkien osapuolten ajatukset ja odotukset asetetaan samalle viivalle, sillä ne yhdessä kantavat sisällään mahdollisuuden luoda vapaaehtoisuuskokemuksesta unohtumattoman!

Vapaaehtoistoiminta ei kehity muusta maailmasta erillisenä. On siis väistämätöntä, että myös vapaaehtoistoiminnasta haetaan jatkossa entistä enemmän elämyksellisyyttä. Palvelumuotoilun avulla vapaaehtoistakokemuksesta voi käsikirjoittaa sellaisen, että se tuottaa positiivisia tunteita toimintaa koordinoivalle järjestöedustajalle, vapaaehtoismijalle ja itse vapaaehtoistoiminnan kohteelle. Elämyksellisyydessä lepää mahdollisuus sitouttaa sekä vapaaehtoistyön koordinaattorit että vapaaehtoiset entistä vahvemmin edistämään yhdessä muutosta, jota varten järjestö on olemassa! Liikkeelle voi lähteä vapaaehtoistoiminnan persoonaprofiloimisesta ja selvittää näin, mitä vapaaehtoiset, koordinaattorit ja vapaaehtoistoiminnan kohdehenkilöt vapaaehtoisuudelta odottavat. Tiedon voi kerätä haastattelemalla, jonka jälkeen heidät voi kaikki kutsua yhteiseen työpajaan persoonaprofiilien viimeistelemiseksi. Näin muodostettiin Helsingin kaupungin kaupunkilaisprofiilit, joista on hyvä ottaa mallia: Kaupunkilaisprofiilit luotiin asukkailta kerätystä materiaalista ja niistä luotiin esimerkkipersonat, joi-

HANNIKA PHOTOGRAPHY

Palvelumuotoilun avulla voidaan luoda elämyksellistä vapaaehtoistyötä. Palvelumuotoilussa on lupa leikkiä ja innostua hulluistakin ajatuksista.

ta testattiin työpajoissa kaupunkilaisten kanssa. Nyt ne toimivat kulttuuri- ja vapaa-ajantoimialan yhteisenä ja jaettuna näkemyksenä asiakkaista. Ne tarjoavat keinoja ymmärtää kaupunkilaisten, eli nykyisten ja potentiaalisten asiakkaiden motivaatioita – ne antavat kasvot kaupunkilaisille, jolloin heihin on helpompi samaistua. (Lähde: KuVan kaupunkilaisprofiilit.)

Selvitä samalla myös arvolupauksesi – mitä järjestösi vapaaehtoisilleen lupaa? Mikä on arvo, jota vapaaehtoisena toimiminen vapaaehtoistojien elämään tuottaa? Samaa on syytä kysyä myös vapaaehtoistojien koordinoinnista vastaavalta järjestön edustajalta. Ja sitten on aika tarkistaa, miten hyvin lupaukset kohtaavat todellisuuden kanssa!

Eiköhän ruveta luomaan yhdessä elämyksellistä vapaaehtoistyötä!

LÄHTEET

Mikael Långström, "Käyttäjäpersoonien luominen asiakassegmenttien mukaisesti" (2015).
Kuvan kaupunkilaisprofiilit: <https://digi.hel.fi/projektit/digitaalinen-asiakaskokemus/kaupunkilaisprofiilit/>

Kansalaisyhteiskunta ja vapaaehtoistoiminta osana toimivaa demokratiaa

NIKLAS WILHEMSSON

Kirjoittaja on neuvotteleva virkamies oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikössä.

Viime aikoina on kansainvälisesti käyty runsaasti keskustelua liberaalin demokratian kriisistä. Demokratian keskeisinä muutostrendeinä ovat muun muassa olleet osallistumistapojen moninaistuminen ja eriarvoistuminen sekä äänestysaktiivisuuden laskeminen. Suomessa demokratialla on vahvat perinteet ja korkea arvostus kansalaisten keskuudessa. Suomi sijoittuukin kansainvälisissä demokratiavertailuissa maailman kärkimaiden joukkoon. Demokratiaa tukevia tekijöitä ovat Suomessa vapaa kansalaisyhteiskunta, korkea sivistystaso, epähierarkkisuus, matala korruption taso sekä sukupuolten välinen tasa-arvo. Suomalaisen demokratian heikkoutena voidaan kuitenkin pitää yhteiskunnallisen osallistumisen polarisoitumista muun muassa iän, koulutuksen, sosioekonomisen aseman ja asuinpaikan mukaan. Nämä tekijät voivat pitkällä aikavälillä heikentää kansanvallan uskottavuutta ja päätöksenteon legitimitettä.

Demokratiaa tulee kehittää vastaamaan nopeasti muuttuvan maailman haasteisiin. Valtioneuvoston demokratiapolitiikan tavoitteista on linjattu valtioneuvoston demokratiapoliittisessa selonteossa (OM 2014) ja demokratiapoliittisessa toimintaohjelmassa (OM 2017) ja sen tavoitteena on ollut avoin

ja yhdenvertainen osallistuminen. Toimenpiteet demokratian toimivuuden parantamiseksi ovat liittyneet hallinnon avoimuuden ja vuorovaikutteisuuden lisäämiseen sekä uusien osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen. Uudet, suoraan vaikuttamiseen tähtäävät osallistumismuodot, kuten kansalaisaloite, ovatkin tutkimusten mukaan lisänneet kiinnostusta yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen. Pelkät muodolliset osallistumisoikeudet eivät kuitenkaan takaa yhdenvertaisia mahdollisuuksia, vaan osallistumiskäytäntöjen tulisi myös olla mahdollisimman suotuisia erilaisista lähtökohdista tuleville kansalaisille.

Kansalaisyhteiskunnalla on demokratiassa tärkeä rooli. Vapaa ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta lisää sosiaalista pääomaa ja luottamusta sekä auttaa pitämään kaikki mukana yhteiskunnassa. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsauksen (OM 2018) mukaan demokratiaa tulisi jatkossa edistää kehittämällä vaalien saavutettavuutta, toimivuutta ja turvallisuutta,

Vapaa ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta lisää sosiaalista pääomaa ja luottamusta sekä auttaa pitämään kaikki mukana yhteiskunnassa. Kuvassa ollaan Kansalaisareenan järjestämässä kaikille avoimessa tapahtumassa, jossa sai myös ottaa kantaa eriarvoistumiseen.

parantamalla osallistumismahdollisuuksia, sekä tukemalla järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden toimintaedellytyksiä.

Vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytysten kehittämisen saralla on viime vuosien aikana tapahtunut paljon. Oikeusministeriö on valtioneuvostossa ottanut koordinoituvastuun vapaaehtoistoiminnan kehittämisestä ja valtioneuvoston demokratiaverkosto vastaa asiakokonaisuuden poikkihallinnollisesta koordinoinnista. Viime hallituskaudella selvitettiin laajasti valtiovarainministeriön asettamassa työryhmässä vapaaehtoistointaan liittyviä haasteita ja ongelmakohtia viranomaisten toiminnan osalta (VM 2015). Tällä hallituskaudella vapaaehtoistyön toimintaedellytysten kehittämistä on jatkettu liikenne- ja viestintäministeriön asettaman säädösten sujuvoittamisen toimeenpanoryhmän alatyöryhmässä. Kansalaisyhteiskuntaan ja vapaaehtoistointaan liittyvän alatyöryhmän, jonka koordinoituvastuu on ollut oikeusministeriöllä, lähtökohtana on ollut hallitusohjelman kirjaus tavoitteesta nykyistä vähäisempään, parempaan ja kevyempään sääntelyyn kansalaisten arjen ja vapaaehtoistoiminnan parantamiseksi.

Kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan kannalta keskeiset lainsäädännölliset muutokset ovat alatyöryhmän toiminnan aikana koskeneet rahankeräyslain uudistamista (SM 2018) sekä valtionavustusjärjestelmien digitalisoimista (OKM 2018). Rahankeräyslain uudistamisen työryhmä on antanut mietintönsä ja hallituksen esitys asiasta on tarkoitus antaa syksyllä 2018. Myös valtionavustusjärjestelmien digitalisoinnin esiselvityshankkeen ohjausryhmä on antanut mietintönsä, jonka perusteella ohjausryhmä on ehdottanut, että valtionavustustoiminnan säädösperustaa ja valtion talousarviorakennetta selkiytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin. Hankkeen toivotaan käynnistyvän mahdollisimman pian.

Meneillään olevassa potilasvakuutuslainsäädännön uudistamisessa puolestaan selkeytetään vapaaehtoistoimijoiden vastuuta ja asemaa ter-

veyspalvelujen tuotannossa ja terveyteen liittyvissä tehtävissä. Parhaillaan selvitetään myös, miten tapahtumanjärjestäjien lupa- ja ilmoitusmenettelyjä voitaisiin helpottaa, sekä missä asioissa voitaisiin poistaa lupamenettely tai siirtyä lupamenettelystä ilmoitusvelvollisuuteen.

Lisäksi on havaittu, että kansalaisyhteiskuntaan ja vapaaehtoistoimintaan liittyvä ohjeistus ja menettelytavat koetaan osittain epäselväksi ja haastavaksi, minkä vuoksi niitä on toivottu edelleen kevennettävän ja helpotettavan. Samoin joidenkin lupa- ja ilmoitusmenettelyiden osalta toimijakentällä vallitsee virheellisiä käsityksiä, minkä vuoksi vapaaehtoistoimintaa koskevia ohjeistuksia olisi tarpeen jalkauttaa toimijakentälle eri kanavia käyttäen. Kuluva vuoden aikana on luotu melko laaja aineisto vapaaehtoistoiminnasta, sisältäen sähköisen asioinnin, Suomi.fi-palveluun. Lisäksi tietoa ja ohjeita erityisesti vapaaehtoistyön järjestäjille löytyy oikeusministeriön ylläpitämästä demokratia.fi -palvelusta.

Viime vuosien aikana vapaaehtoistoimintaan liittyvää kehittämistyötä on oikeusministeriössä tehty hyvässä yhteistyössä Eduskunnan vapaaehtoistoinnin tukiryhmän, Kansalaisareenan sekä kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan kanssa. Tätä yhteistyötä on syytä jatkaa ja kehittää edelleen, koska se tarjoaa parhaat mahdollisuudet onnistuneeseen lopputulokseen.

LÄHTEET

Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokatiapoliittinen selonteko 2014.

Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 14/2014.

Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu - kaikki käy. Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti. Valtiovarainministeriön raportti – 39/2015.

Demokratiapoliittinen toimintaohjelma. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2017.

Valtionavustusten digitalisoinnin esiselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 46/2017.

Rahankeräyslainsäädäntö. Työryhmän mietintö. Sisäministeriön julkaisu 2/2018.

Oikeudenmukainen, avoin ja luottamukselle rakentuva yhteiskunta. Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2018. Oikeusministeriön julkaisu 41/2018.

LUE LISÄÄ

- suomi.fi: Näin osallistut vapaaehtoistyöhön
- suomi.fi: Näin järjestät vapaaehtoistyötä

Osallisuusmallilla parempaa kaupunkia – Helsinki esimerkkinä

KRISTIINA STENMAN JA REETTA SARIOLA

Kristiina Stenman | Kirjoittaja on kehittämisasiantuntija ja Helsingin kaupungin vapaaehtoistoiminnan kehityshankkeiden ja osaamisen kehittämisen vastuuhenkilö, joka koordinoi vapaaehtoistoiminnan kehittämistä yhdessä muiden kehittämisasiantuntijoiden kanssa sekä kouluttaa ja tukee henkilökuntaa ja vapaaehtoisia. Reetta Sariola | Kirjoittaja toimii yksikön päällikkönä kehittämisyksikössä Helsingin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla. Kehittämisyksikkö vastaa vapaaehtoistoiminnan rakenteiden, seurannan sekä yhteistyön kehittämisestä Helsingissä.

Suomalaisten kaupunkien näkökulmasta vapaaehtoistoiminta nähdään olennaisena osana osallisuuden lisäämisessä, ja vapaaehtoistoiminta ja sen kehittäminen onkin sisällytetty monien suurimpien kaupunkien (esim. Espoo, Vantaa, Turku, Oulu) osallisuusohjelmiin tai vastaaviin osallisuuden strategiaan kehittämiskokonaisuuksiin. Kaupunkien entistä strategisempi satsaus vapaaehtoistoimintaan lisää vapaaehtois- ja kansalaistoiminnan painoarvoa tulevaisuudessa. Samalla kaupunkien ja toimijakentän yhteinen rakenteiden ja yhteistyömallien kehittäminen turvaa vapaaehtoistoiminnan asemaa myös tulevaisuudessa maakunta- ja sotemuutoksissa.

Helsinki vahvistaa asemaansa osallisuuden ja avoimuuden kansainvälisenä edelläkävijänä. Helsingin kaupunkistrategiaan 2017 – 2021 kirjattiin visio maailman toimivimmasta kaupungista. Toimivuus rakentuu tasa-arvolle, yhdenvertaisuudelle, vahvalle sosiaaliselle koheesiolle ja avoimelle osallista-

valle toimintatavalle. Helsinki otti marraskuussa 2017 käyttöön osallisuus- ja vuorovaikutusmallin tukemaan näiden tavoitteiden toteutumista.

Tavoite olla maailman toimivin kaupunki pitää sisällään sen, että palvelut ja toiminta ovat laadukkaita, sujuvia ja osuvia. Syvällisemmin tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, että Helsinki on ensisijaisesti paikka ja yhteisö, jonka tekevät helsinkiläiset. Tähän osallisuus- ja vuorovaikutusmallikin tähtää: tavoitteena on rakentaa yhdessä parempaa Helsinkiä. Osallisuusmallin perustana on kaupunkilaisten tieto ja osaaminen.

Koko kaupunkiorganisaatiota sitovat osallisuuden periaatteet ovat

- yksilöiden ja yhteisöjen osaamisen ja asiantuntijuuden hyödyntäminen
- omaehtoisien toiminnan mahdollistaminen
- yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien luominen.

Käytännössä uusi osallisuusmalli näkyy kaupunkilaisille entistä monipuolisempina tapoina osallistua ja vaikuttaa. Uutena toimintatapana käynnistyy osallistuva budjetointi, johon varataan vuosittain 4,4 miljoonaa euroa. Asukailta kerätään ideoita oman alueensa parantamiseksi. Ehdotuksien tekemiseen ja niistä äänestämiseen on mahdollisuus 12 vuotta täyttäneillä. Keväällä 2018 kaupungilla aloitti seitsemän stadiluotsia, joiden tehtävänä on toimia yhteisöllisyyden vahvistajina asuinalueilla sekä sillanrakentajina kansalaisten ja kaupungin välillä. Stadiluotsit tukevat kansalaisia aloitteiden ja kehittämisideoiden eteenpäin viemisessä kaupunkiorganisaatiossa ja ovat mukana asuinalueen eri toimijoiden välisen tiedonkulun ja yhteistyön edistämisessä sekä asukasilojen ja tapahtumien järjestämisessä. Myöhemmin toimintansa aloittavat myös yritysluotsit, jotka toimivat alueillaan yritystoiminnan edistäjinä. Jatkossa avataan kaupungin tiloja asukkaiden

omaehtoiseen käyttöön ja dataa toiminnan läpinäkyvyyden edistämiseen.

VAPAAEHTOISTOIMINTA EDISTÄÄ OSALLISUUTTA

Osallisuusmalliin sisältyy myös kaupungin vapaaehtoistoiminnan kehittäminen. Mallissa kaupungin vapaaehtoistoiminnan kehittäminen keskitettiin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialoille. Tällä mahdollistetaan entistä parempi vapaaehtoistoiminnan kaupunkitasoinen kehittämistyö sekä tuetaan vapaaehtoistoiminnan helpompaa löydettävyyttä. Toiminnan keskittäminen vahvistaa yhteisiä käytäntöjä, parantaa palvelun saavutettavuutta kuntalaisille ja poistaa päällekkäisyyksiä.

Helsingissä vapaaehtois- ja kansalaistoiminnan merkitykset osallisuuden edistämisessä ovat

- auttamisen, osallisuuden, toimijuuden ja merkityksellisyyden kokemuksien luominen
- erilaisten helsinkiläisten tasa-arvoisen kohtaamisen edistäminen
- yhteisöllisyyden ja omistajuuden luominen alueisiin ja kaupunkiin

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

Museumummo Tupu Ylinen leikittää lapsia.

Vapaaehtoistoiminnan esimerkkejä Helsingin kaupungilla ovat muun muassa nuorisotalojen vapaaehtoistyö, kulttuuri- ja liikuntakaverit, museo-mummot, vertaisohjaajat, tapahtumien vapaaehtoiset, naapuruuspiirit, aula-oppaat ja puistokummit.

Helsingissä tehdään tiivistä yhteistyötä järjestö- ja toimijakentän kanssa vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuuden, osallisuuden ja kansalaisaktiivisuuden edistämiseksi. Vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä keskeistä on, että Helsinki ei vain paranna omia vapaaehtoistoiminnan prosessejaan tai palvelujaan vaan samanaikaisesti toimii laajasti alustana koko Helsingin vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuuden kehittämiselle yhteistyössä järjestöjen ja yhteisöjen kanssa.

Vapaaehtois- ja kansalaistoiminnan vaikuttavuuden lisäämiseksi tulevaisuudessa Helsingissä on keskeistä

- luoda yhteistä, uudenlaista sanoitusta ja määrittelyä vapaaehtoistoiminnalle,
- kehittää vapaaehtoismahdollisuuksien ja -palvelujen löydettävyyttä, viestintää ja digitaalisia työkaluja,
- kehittää yhteistyörakenteita,
- lisätä mahdollisuuksia erilaisille ja erikielisille ihmisille osallistua vapaaehtoistoimintaan, sekä
- lisätä erilaisten organisaatioiden ja yhteisöjen ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista.

Ymmärrystä tarvitaan vapaaehtoistoiminnan tarjoamista mahdollisuuksista ja muutospotentialista. Toisaalta tarvitaan ymmärrystä myös sen edellyttämistä, joskus syvällisistäkin, ajattelutavan muutoksista organisaation toimintatavoissa ja uudenaikaisissa tavoissa kutsua ihmiset mukaan – ei vain toteuttamaan, vaan ennen kaikkea parantamaan toimintaa.

Vapaa kansalaistoiminta ja vapaaehtoistoiminnan koordinointi

MAIJA PULKKINEN

Kirjoittaja on vapaaehtoistoiminnan promootori, joka työkseen kehittää ja koordinoi vapaaehtoistoimintaa Kalliolan Settlementissä, jossa keskitytään erityisesti siltoja rakentamaan monikulttuuriseen vapaaehtoistoimintaan. Maija on myös yksi Helsinki Urban Art -katutaideyhdistyksen perustajista, ja ollut mukana mm. Siivouspäivä ja Helsinki Sauna Day -tapahtumien tuotannossa.

Neljännän sektorin, eli vapaan kansalaistoiminnan nousun myötä organisaatioihin sitoutuminen näyttää heikentyneen. Perinteinen kokouslähtöinen järjestömaailma ei ehkä enää houkuttele entiseen tapaan, mutta kiireinenkin ihminen saattaa lähteä mukaan järjestämään omalla alueellaan hauskaa tempausta, josta on kuullut Facebookissa. Neljännän sektorin vahvuuksiin kuuluu usein ketteryys ja valmius aktivoida joukkoja, toimeen tartutaan heti kun innostus ja kipinä syttyy. Kun perinteinen järjestö vielä miettii, onko uusi hyvältä kuulostava idea toteutuskelpoinen, kuka ehtii koordinoita, sopiiko tämä järjestön strategiaan ja mitköhän rahoittaja sanoo, ovat kaupunkiaktivistit jo pitkällä toteuttamassa hullua ideaansa. Kohta kadut jo täyttyvätkin yrttilaatikoista, taiteesta, tuoleista, kirppispöydistä ja pop-up -ravintoloista. Joskus pieni kateus herää, me järjestötkin haluamme uutisten loppukevennykseen ja ulkomaisten blogien hehkutuksen kohteeksi. On kuitenkin hyvä muistaa, että ne kansalaisaktivismin perustuvat hankkeet joista tiedämme, ovat niitä jotka ovat onnistuneet.

NELJÄS SEKTORI

Helsingin yliopiston Kaupunki-aktivismi -tietopankki määrittelee neljännen sektorin kansalaisten itse organisoimaksi toiminnaksi, joka tapahtuu perinteisen järjestötoiminnan ulkopuolella. Kansalaisaktivismi suuntautuu useimmiten toimintaan ja konkreettiseen yhdessä tekemiseen, ei niinkään poliittiseen vaikuttamiseen. Toimintatavat perustuvat yhteisluomiseen, verkostomaiseen hallintaan ja nojaavat 'tee-se-itse' henkeen.

Järjestäytymisessä hyödynnetään tehokkaasti somea ja internetiä (Mäenpää & Faehnle 2017, s. 39). Esimerkkejä tämän kaltaisesta kansalaisaktivismista ovat muun muassa ruokapiirit, erilaiset Facebookin kautta toimivat alueelliset ryhmät, yhteiset viljelmät, sekä oma-aloitteiset tapahtumat ja taidehankkeet.

Organisoimaton vapaaehtoistoiminta on kasvattanut suosiotaan tasaisesti, tosin ei niin nopeasti kuin on oletettu (Kansalaisareena 2018). Se on kuitenkin kasvanut siinä määrin, että kansalaisaktivismia pidetään omana toimintakenttänä, joka on noussut perinteisen järjestösektorin, julkisen sektorin ja yksityisen sektorin rinnalle. Neljännen sektorin kasvu vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin ja sektoreiden väliin suhteisiin, siksi niiden työnjakoa tulisi miettiä uudelleen (Mäenpää & Faehnle 2017).

Osa kompastuu haasteisiin, kuten ajan, rahan tai osaamisen puuttumiseen. Myös hyvin alkanut toiminta saattaa kaatua siihen, että pieni aktivistijoukko uupuu tehtyään pitkiä aikoja ilmaista työtä. Kolmannen ja neljännen sektorin raja on häilyvä; joskus huomataan, että vapaana kansalaistoimintana alkanut tapahtuma vaatiikin taustalleen organisaation. Esimerkiksi Yhteismaa ry on perustettu Siivouspäivä-tapahtuman kasvettua niin isoksi, että sen järjestäminen pelkkänä kansalaistoimintana kävi haasteelliseksi. Siivouspäivä on vuodesta 2012 asti järjestetty tapahtuma, jossa kaupunkien torit, kadut ja pihat muuntautuvat kirpputoreiksi kaksi kertaa vuodessa. Kuka vain voi maksutta perustaa myyntipisteen haluamaansa paikkaan ja ilmoittaa siitä Siivouspäivän nettipalvelussa. Tapahtuma sai alkunsa Pauliina Seppälän Facebook-statuspäivityksestä, jossa hän pohti sitä, miksi ylimääräisiä tavaroita ei vain voi myydä kadulla jonain sovittuna päivänä. Kymmenet ihmiset tarttuivat ideaan ja ryhtyivät yhdessä rakentamaan Siivouspäivää jo samana päivänä. Kaksi ensimmäistä Siivouspäivää järjestettiin ilman taustaorganisaatiota, jonka jälkeen perustettiin Yhteismaa ry viemään eteenpäin Siivouspäivää ja muita yhteisöllisiä hankkeita.

Muutoksista huolimatta myös perinteiselle, järjestöjen koordinoimalle vapaaehtoistyölle on edelleen suuri tarve. Kansalaisareenan, Kirkkohallituksen ja Opintokeskus Siviksen Taloustutkimuksella teetetty kysely osoittaa, että valtaosa vapaaehtoistyöstä tehdään yhä järjestöiden tai organisaatioiden koordinoimana. Yli puolet tehdystä vapaaehtoistyöstä on säännöllistä, ja 43 prosenttia pitkäkestoista (Kansalaisareena 2018). Väestön ikääntyessä hyväkuntoisten eläkeläisten määrä kasvaa ja heidän joukossaan on monia, joita säännöllinen, järjestön kautta tehty vapaaehtoistyö puhuttelee. Usein pitkäkestoista, koulutusta vaativaa vapaaehtoistoimintaa on haasteellista järjestää ilman organisaation taustatukea. Esimerkiksi ystävätoiminnassa on tärkeää, että vapaaehtoiset ovat sitoutuneita ja saavat tarvitsemansa

tuen. Järjestöjen koordinoiman vapaaehtoistoiminnan ei tarvitsekaan vastata kaikkeen kysyntään, toisille spontaani, lyhytkestoinen toiminta on luontevinta. Monet myös liikkuvat joustavasti eri sektorien välillä, ystävänä toimiva vapaaehtoinen saattaa olla mukana järjestämässä illallistempausta asuinalueellaan, tai vaikka osallistua tapahtumaan yhdessä ystävänsä kanssa. Onkin tärkeää, että merkittäviä yhteiskunnallisia ongelmia, kuten yksinäisyyttä ja eriarvoisuutta, ratkotaan monin eri keinoin. Vapaa kansalaistoiminta osaltaan myös täydentää vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia. Monet järjestöt ovat ainakin jossain määrin sidottuja toimistoaikoihin ja lomakausiin, kun taas neljännellä sektorilla ideoita pallorellaan sosiaalisessa mediassa ja toteutetaan vuoden- ja vuorokauden ajasta riippumatta.

Parhaimmillaan kolmas ja neljäs sektori voivat tukea toisiaan. Järjestöjen pysyvät rakenteet voivat mahdollistaa spontaania ja lyhytkestoista kansalaistoimintaa, ja kansalaistoiminta puolestaan avaa uusia mahdollisuuksia järjestöille. Kun arvot ja tavoitteet kohtaavat, löytyy varmasti mahdollisuuksia sektorirajat ylittävälle yhteistyölle. Järjestöt voivat tarjota resurssejaan ja osaamistaan vapaan kansalaistoiminnan käyttöön ja saada vastavuoroisesti uusia ideoita, toimintaa, ihmisiä ja näkyvyyttä sekä uudenlaisia vapaaehtoistehtäviä. Parhaimmillaan vapaa kansalaistoiminta kasvattaa ihmisten uskoa siihen, että tavalliset ihmiset voivat todella vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin; tämä lienee etu myös koordinoitulle vapaaehtoistoiminnalle ja järjestötoiminnalle yleensäkin.

KALLIOLAN SETLEMENTTI – YHTEISTYÖTÄ YLI SEKTORIRAJOJEN

Kalliolan Setlementtitalo toimii kokoontumispaikkana erilaisille yhteisöille, ryhmille ja ihmisille. Talosta löytyy tiloja, joita saa vallata maksutta yleishyödylliseen toimintaan, vaikkapa näyttelyn, kirppiksen tai leffaillan järjestämi-

seen. Alueen asukkaat ovat myös tervetulleita kehittämään naapuruustiloja toivomaansa suuntaan. Rinnalla toimii Kalliolan Setlementin koordinoitu vapaaehtoistoiminta, josta osa on säännöllistä ja pitkäkestoista, osa taas pop up -henkistä. Talossa järjestetyissä tapahtumissa tarvitaan usein vapaaehtoisia, esimerkiksi huolehtimaan äänitekniikasta tai tilojen järjestelyistä. Järjestön ja aktivistien välinen yhteistyö hyödyttää molempia osapuolia: tapahtumiin saadaan käsipareja ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuudet monipuolistuvat.

Kalliolan Setlementitalossa järjestettiin Jaetaan-juhla, jossa tehtiin yhdessä mocktaileja. Tapahtuman järjestäminen oli onnistunut esimerkki sektorirajat ylittävästä yhteistyöstä.

NIINI MAHISTEDT

Keväällä 2018 Kalliolan Setlementitalossa järjestettiin Jaetaan-juhla, vaihtoehtoinen tapa viettää iltaa, jossa kaikki ohjelma ja tarjoilu olivat maksuttomia. Konsepti on alunperin syntynyt Jaetaan-yhteisössä, joka on vapaaehtoinen alusta keskustelulle ja toiminnalle. Siihen kuuluvia yhdistää kiinnostus rahattoman ja vaihdottoman toiminnan edistämistä kohtaan. Juhlassa edistettiin yhteisiä arvoja, kuten ekologisuutta ja yhteisöllisyyttä, iloisissa tunnelmissa. Kännikapinan pisteessä pääsi tekemään mocktaileja,

musiikista puolestaan vastasi blues-bändi AK-77. Pöytä laitettiin koreaksi yhteisvoimin vapaaehtoisten ja Waste Food Crew:n kanssa. WFC on hävikki-ruoan hyödyntämiseen keskittyvä ryhmä kaupunkiaktivisteja. Kalliolan Setlementti huolehti tiloista, vapaaehtoisten rekrytoinnista ja koordinoinnista, kun taas kaupunkiaktivisit hankkivat ruoan lähialueen kaupoista omia verkostojaan hyödyntäen. Hävikiksi jääneistä kasviksista, hedelmistä, leivistä ja muista herkuista loihdittiin monen ruokalajin illallinen ja ylijäänyttä ruokaa sai myös ottaa mukaan. Ruoanlaitosta innostuivat erityisesti ne vapaaehtoiset, jotka eivät puhuneet suomea kovin paljon, ja loppusiivouksessa auttoivat sellaisetkin kävijät, jotka olivat vain tulleet tapahtumaan muuten vain. Onnistuneen juhlan mahdollisti juuri sektorirajat ylittävä yhteistyö: neljännen sektorin innostus, luovuus ja laajat verkostot myös kaupalliseen sektoriin, sekä kolmannen sektorin pysyvämmät rakenteet yhdistettynä joustavuuteen ja uuden kokeiluun. Onkin tärkeää, ettei organisaatioiden vakiintuneita rakenteita nähdä esteenä joustavuudelle, vaan juuri mahdollisuutena jakaa osaamista ja luoda puitteita spontaanille toiminnalle.

LÄHTEET

Jaetaan yhteisö, <<https://www.facebook.com/groups/jaetaan/>> 4.8.2018
Kansalaisareena ry 2018, Yhä useampi suomalainen tekee vapaaehtoistyötä, <<https://www.epressi.com/tiedotteet/avustukset-ja-vapaaehtoistyoyha-useampi-suomalainen-tekee-vapaaehtoistyota-2.html>> 4.8.2018
Kaupunkiaktivismi metropolin voimavarana -hankkeen foorum, 2017, 'Aktivismeja', <<https://kaupunkiaktivismi.wordpress.com/aktivismeja/>> 4.8.2018
Kaupunkiaktivismi metropolin voimavarana -hankkeen foorum, 2017, 'Käsitteitä', <<https://kaupunkiaktivismi.wordpress.com/kasitteita/>> 4.8.2018
Mäenpää, P & Faehnle, M 2018, 'Kaupunkiaktivismi – yhteiskunnan neljäs sektori', Kaupunkiaktivismi metropolin voimavarana -hanke 2015–2017 Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos <https://www.kaupunkiaktivismi.fi/sites/default/files/inline-files/Tilapioneerit_kurssi260418.pdf> 4.8.2018
Yhteismaa, 2014 <https://www.youtube.com/watch?v=_M3t92NaQ28>

Pop up -vapaaehtoisuus on tulevaisuuden voimavara

EERO VÄISÄNEN

Kirjoittaja on Siskot ja Simot ry:n toiminnanjohtaja, joka edistää luovaa välittämistä. Yhteisön toiminnan tarkoituksena on saada mukaan uusia pop up -vapaaehtoisia liittymään välittämisen kansanliikkeeseen luomaan välittämisen eetosta ja hyvinvointia kanssaihmisille.

Kansalaisosallistuminen on aikojen saatossa muuttunut. Totuimme menneiden vuosikymmenten aikana edustukselliseen demokratiaan. Yhteiskunnallinen kehitys ja viestintäkanavien muutos on kuitenkin johtanut suoran vaikuttamisen lisääntymiseen. Kansalaiset ovat valmiimpia vaikuttamaan ja toimimaan ainakin hetkellisesti itselle tärkeiden asioiden hyväksi. Tähän myös sosiaalinen media antaa hyvät mahdollisuudet. On helppoa pistää pystyyn kertaluonteinen pop up -tapahtuma ja viestiä siitä muille somen välityksellä.

Viime vuosina on ilmennyt uudenlaista vapaaehtoistoimintaa, jota on kutsuttu pop up -vapaaehtoistoiminnaksi. Käsitteelle ei ole selkeää "virallista" määritelmää, mutta joitakin yhteneviä piirteitä voidaan tunnistaa.

POP UP -VAPAAEHTOISTOIMINTA ILMIÖNÄ JA KÄSITTEENÄ

Pop up -vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan lyhytkestoista osallistumista sellaiseen vapaaehtoistoimintaan, johon vapaaehtoisen on helppo tulla mu-

kaan ja osallistua silloin kun se omaan aikatauluun sopii, eikä vapaaehtoisen odoteta sitoutuvan toimintaan säännöllisesti. Vapaaehtoisella olisi toiminnan lyhytkestoisuudesta huolimatta hyvä olla mahdollisuus nähdä toimintansa positiiviset vaikutukset.

Pop up -vapaaehtoisen (popparin) näkökulmasta pop up -vapaaehtoistoiminta on myös nähty vapaaehtoiselle helppona tapana toteuttaa itseään osallistumalla omia arvoja vastaavaan toimintaan. Vapaaehtoiskentän toimijoiden keskuudessa on myös esitetty näkemys, että pop up -vapaaehtoisuudelle on ominaista yksilökeskeisyydestä kumpuava hetkellinen tekeminen ilman syvällisempää sitoutumista. Pop up -vapaaehtoisuus onkin usein tästä syystä tulkittu haasteena ns. vanhoille järjestöille.

Pop up -vapaaehtoistoiminta on vapaaehtoistoiminnan muoto, joka täydentää perinteistä säännöllistä vapaaehtoistoimintaa, ei korvaa sitä. Edelleen monet kansalaiset haluavat sitoutua säännölliseen kahden väliseen vapaaehtoistoimintaan, kuten esimerkiksi olemaan nuoren, vanhuksen tai perheen ystävänä ja tukijana. On kuitenkin nähtävissä selvä muutostrendi: yhä useammat haluavat välttää pitkäaikaista ja/tai säännöllistä henkilökohtaista sitoutumista vapaaehtoistoimintaan ja etsivät uusia kertaluonteisempia ja helpompia osallistumisen tapoja.

Pop up -vapaaehtoistoiminta tarjoaa tähän monenlaisia mahdollisuuksia. Käsitteen alle mahtuu niin järjestöjen organisoima kertaluonteinen vapaaehtoistoiminta, kuin kansalaisten omaehtoisesti järjestämät yksittäiset tapahtumat. Mahdollisten tehtävien kirjo on laaja. Popparina voi toimia esimerkiksi urheilukilpailujen järjestelytehtävissä, järjestöjen erilaisissa keikkatehtävissä tai apuna kansalaisryhmien järjestämissä tapahtumissa. Nykyään aktiiviset kansalaiset saattavat omaehtoisesti laittaa pystyyn tempauksen tai ryhtyä edistämään jotakin yksittäistä teemaa. Popparina voi toimia myös virtuaalisesti, vaikkapa somelähettiläänä.

SISKOT JA SIMOT ORGANISOIDUN POP UP -VAPAAEHTOISTOIMINNAN PIONEERINA SOTEKENTÄLLÄ

Siskot ja Simot -yhteisö syntyi tarpeeseen vastata vapaaehtoisten muuttuviin odotuksiin ja luoda kanava pop up -tyyppiselle vapaaehtoistoiminnalle. Ajatuksena oli samalla palvelumuotoilun keinoin luoda uusille vapaaehtoisille tilaisuuksia tutustua ja osallistua vapaaehtoistoimintaan kertaluonteisilla keikoilla ilman sitoutumisvelvoitetta. Tiedossa oli myös, että pop up -vapaaehtoistoiminta syttyy ja sammuu helposti ilman sitä ylläpitävää yhteisöä, joten tarvittiin uusi yhteisö säännöllistämään toimintaa.

Alkuvaiheessa yhteisön toiminnan ensisijaiseksi kohderyhmäksi tulivat ikäihmiset, koska yhteisöä perustettaessa heidän yksinäisyytensä oli, ja on edelleen, yhteiskunnallisen keskustelun tärkeä teema.

Siskot ja Simot ry järjestää Välittämisen keikkoja, joille voit tulla vapaaehtoiseksi vaikka vain yhden kerran, muutaman tunnin ajaksi.

Yhteisön toimintamallin keskeiset piirteet ovat

- Toiminta tapahtuu yhteisillä Välittämisen keikoilla, joilla on erilaisia teemoja.
- Niiden tavoitteena on saada aikaan hyviä ja antoisia kohtaamisia, jotka tuottavat iloa kaikille osapuolille.
- Osallistumisen kynnyks on matala ja keikoille on helppo osallistua.
- Vapaaehtoiset toimivat tavallisen ihmisen taidoin ja heidät briiffataan tehtäviin kunkin tapahtuman alussa. Vapaaehtoiset voivat myös hyödyntää omia erityistaitojaan.
- Vapaaehtoisten ei tarvitse sitoutua kuin yhteen keikkaan kerrallaan, vaikka he ovat tervetulleita toistekin.
- Keikoilla toimitaan yhdessä muiden kanssa, kenenkään ei tarvitse yksin ottaa vastuuta mistään.
- Yhdistyksen toimintamallia pyritään toteuttamaan samanlaisena eri paikkakunnilla, ja toimintaa tuetaan ja koordinoidaan yhdistyksen toimistosta käsin.

Toimintaan on saatu mukaan satoja uusia vapaaehtoisia, joista osa on osallistunut toistuvasti keikoille. Toiminnassa on saatu aikaan lukuisia antoisia kohtaamisia eri teemojen ympärillä. Kotona ja palvelutaloissa asuvia ikäihmisiä on kohdattu monenlaisissa tapahtumissa, esimerkiksi yhteisissä juhlissa, leffailtapäivien, tanssien ja pihatalkoiden merkeissä.

PIILEVÄT VOIMAVARAT KÄYTTÖÖN

Pop up -vapaaehtoisuudessa piilevien voimavarojen käyttöön saaminen edellyttää resursseja ja panostusta sen organisointiin, koordinointiin, markkinointiin ja paikallisten toimintaryhmien toiminnan tukemiseen. Välittämisen kansanliikkeen aikaan saaminen on vaikeaa nykyiselle sirpaleiselle jär-

jestökentälle, jossa lukemattomat pienet projektit hajottavat voimavaroja. Laaja-alaisen välittämisen eetoksen ja kansallisen, suomalaisesta kulttuuriperinnöstä nousevan, toisten hyväksi toimivan talkoohengen luominen edellyttää rohkeutta koota voimavaroja ja panostaa pop up -vapaaehtoistoiminnan markkinointiyhteisön tukemiseen. Yhteisön tehtävänä on markkinoida ja viestiä pop up -vapaaehtoisena toimimisen mahdollisuuksista ja tukea pop up -vapaaehtoistoiminnan ympärille luotavaa välittämisen eetosta.

Yritysvapaaehtoistyö Suomessa: hauskaa puuhastelua vai yhteiskuntavastuun kivijalka?

EVELIINA NYGREN

Kirjoittaja on OP Ryhmän yhteiskuntavastuun asiantuntija ja Hiiop! 100 vuotta vapaaehtoistyötä -kampanjan projektipäällikkö.

Henkilöstöasiantuntija neuvoa juuri Suomeen saapunutta turvapaikanhakijaa työhaussa, pankin asiakasneuvoja opastaa nuorta talousvaikeuksien keskellä ja viestintätiimi talkoilee kansallispuistossa. Kaikkia yhdistää yritysvapaaehtoistyö, joka lisääntyy Suomessa.

OP:n HR-tiimi tukemassa
Suomeen tulleita työhaussa
Startup Refugeesin kanssa.

Suomessa yritysvapaaehtoistyön perinne on nuori ja tutkittua tietoa siitä on vähän. Edelläkävijänä voidaan pitää 2000-luvun alussa alkanutta Nokian Helping Hands -ohjelmaa, jossa ensimmäisen kerran yritysvapaaehtoiset laajemmin jalkautuivat hyvän tekoon työajallaan. Mallia otettiin jo tuolloin kansainvälisiltä yrityksiltä. Kansainvälisesti yritysvapaaehtoistyö on valtava voimavara ja esimerkiksi Yhdysvaltojen 500 vaikutusvaltaisimmasta yrityksestä 90 prosenttia tarjoaa työntekijöilleen mahdollisuuden hyvän tekemiseen työajalla (Pessi, Martela & Paakkanen 2018). Yritysvapaaehtoistyön perinne on erityisen vahva nimenomaan pitkän hyväntekeväisyysperinteen omaavissa maissa, joissa lahjoitukset ovat paikanneet sosiaalijärjestelmän puutteita.

Vahvan sosiaalijärjestelmän Suomessa vapaaehtoistyö on perinteisesti mielletty kolmannen sektorin toiminnaksi. Viime vuosien voimakkaan verkostoitumisen ja sektorirajat ylittävän yhteistyön seurauksena myös vapaaehtoistyö on laajentunut elinkeinoelämän puolelle. Yhä useampi suomalainen suuryritys haluaa olla mukana yhteiskunnallisten ongelmien rat-

kaisemisessa ja panostaa entistä vahvemmin vastuullisuustekoihin.

(Suuryritystutkimus 2018.)

Yritysvapaaehtoistyö on yksi keino kantaa sosiaalista yhteiskuntavastuuta, jota asiakkaat, sidosryhmät ja henkilöstö yrityksiltä odottavat. Samaan aikaan asenneilmapiiri on valmiimpi kuin koskaan yritysvapaaehtoistyön kasvulle. Yli puolet suomalaisista sanoo olevansa valmis vapaaehtoistyöhön työajallaan. (Vapaaehtoistyö Suomessa 2018.) Kansainvälistä mallia noudattaen kasvava määrä yrityksiä tarjoaakin Suomessa työntekijöilleen mahdollisuuden tehdä vapaaehtoistyötä työajallaan tai järjestää tempauksen valitsemassaan kohteessa.

Yritysvapaaehtoistyö vaikuttaisi kannattavan. Yhteiskuntavastuun kantamisen rinnalla yritysvapaaehtoistyö vahvistaa työntekijäkokemusta ja sitouttaa työntekijöitä yritykseen. Hyvää tehdessä empatiataidot kehittyvät; työntekijä joutuu asettumaan toisen asemaan ja ymmärtämään hänen tunteitaan. Tällä on positiivinen vaikutus muun muassa työntekijän asiakaspalveluallttiuteen. (Pessi, Martela & Paakkanen 2018.) Empatia saattaakin olla uusi yrityselämän trendi. Esimerkiksi brittiläisen konsulttiyrityksen kehittämän empatiaindeksin kärkikymmenikön yritykset olivat kaikkein kannattavimpia ja nopeiten kasvavia. Niiden toiminnassa korostuivat innovaatiot, monimuotoisuus ja vastuullisuus. (Lady Geek 2015 Global Empathy Index.) Oikeanlainen, myötäelävä toiminta voi siis parhaimmillaan kasvattaa tuottavuutta luoden samalla henkilöstöhyvinvointia.

Myös OP Ryhmässä on huomattu yritysvapaaehtoistyön hyödyt. Yritysvapaaehtoistyö aloitettiin henkilöstön toiveesta vuonna 2017 satavuotiaan Suomen kunniaksi. Tavoitteena oli sata henkilötyövuotta eli 22 000 päivää yritysvapaaehtoistyötä. Jokaista OP:n 12 000 työntekijästä kannustettiin

päiväksi vapaaehtoistyöhön työajallaan. Samalla päätettiin osuustoiminnan hengessä kannustaa suomalaiset mukaan lopun sadan vuoden edestä.

Kynnyksen madaltamiseksi OP rakensi kaikille avoimen vapaaehtois-työn välityspalvelun Hiiop100.fi. Sivusto yhdistää vapaaehtoisen ja häntä kiinnostavan vapaaehtoistehävän. Käytännössä kuka tahansa sai hakea Hiiop100.fi -sivuston kautta vapaaehtoisia tai etsiä itselle sopivaa tehtävää.

Juhlavuoden aikana yritysvapaaehtoistyöstä muodostui OP:lle arvo- ja teoiksi konkretisoiva tapa toteuttaa osuustoiminnallisen yrityksen yhteisöllistä roolia ja kantaa yhteiskuntavastuuta. Kuten mikä tahansa vapaaehtoistyö, vaati yritysvapaaehtoistyön organisointi johtamista ja monipuolista viestintää. Tuhannet työntekijät jakoivat tunnelmia sosiaalisessa mediassa ja kampanjaan sitouduttiin johtoa myöten. Ilman järjestöyhteistyötä juhluvuoden kampanja ei olisi ollut mahdollinen. Juhlavuonna kymmenet valtakunnalliset ja sadat paikalliset kumppanit tarjosivat Hiiop100.fi -sivustolla motivoivia vapaaehtoistehtäviä, joiden kautta syntyi aidosti merkityksellisiä vapaaehtoishetkiä.

Juhlavuoden tuloksena vapaaehtoistyötä syntyi 100 henkilötyövuotta OP:n työntekijöiden, osuuspankkien hallinnon ja Hiiop100.fi kautta vapaaehtoistyötä tehneiden suomalaisten voimin. Loppuvuodesta 2017 monet Suomi 100 -vuoden järjestökumppanit halusivat lahjoittaa ja tehdä näkyväksi 174 vuotta vapaaehtoistyötä. Yhteensä juhluvuoden laskentaan kirjautui 274 vuotta vapaaehtoistyötä.

Positiivisten kokemusten myötä OP on jatkanut vuonna 2018 yritysvapaaehtoistyötä osana yhteiskuntavastuutaan. Tänä vuonna rikomme kuplamme muun muassa talkoissa muovittoman Itämeren puolesta ja opettaen talous- ja työelämätaitoja lapsille ja nuorille sekä digitaitoja senioreille. Yhdessä hyvä tulee.

LÄHTEET

Pessi, Anne Birgitta; Martela, Frank; Paakkanen, Miia, 2018. Myötätunnon mullistava voima (CoPassion). Suuryritystutkimus 2018. Nordic Institute of Business & Society NIBS.
Vapaaehtoistyö Suomessa 2018, Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella teettämä tutkimus.
Lady Geek 2015 Global Empathy Index. 2015.

Hyvinvointialan yksityistyminen ja vapaaehtoistoiminta

SAARA-SISKO JÄÄMIES JA ANNE LAIMIO

Anne Laimio | Kirjoittaja on toiminut parinkymmenen vuoden ajan vapaaehtois- ja vertaistoiminnan kehittäjänä. Nykyisin hän toimii työnhajaajana ja kouluttajana samojen teemojen parissa. Työskentely monien järjestöjen vapaaehtoisten ja toimintaa organisoivien ammattilaisten kanssa on tuonut hänelle laaja-alaista näkemystä kansalaistoiminnasta.

Saara Jäämies | Kirjoittaja on työskennellyt vuosikymmenen vapaaehtoistoiminnan kehittämisen parissa, kokemusta on kertynyt sekä työstä julkiselta sektorilta että vapaaehtois- ja luottamustehtävistä useista järjestöistä pienistä paikallisista yhdistyksistä valtakunnallisiin vaikuttajajärjestöihin. Hän on toiminut myös vapaaehtoistoiminnan kouluttajana muun muassa valikkoseminaareissa, Humakissa ja Omniassa. Tulevaisuuden työuralla hänellä on asiakaskeksinen ja muotoiluajattelusta sekä palvelumuotoilusta ammentava työskentelyote.

VAPAAEHTOISTOIMINTA YHTEISKUNNALLISESSA KESKUSTELUSSA

”Vapaaehtoistoiminnalla on monia hyvinvointia, osallisuutta ja demokratiaa edistäviä vaikutuksia”

Uusin Taloustutkimuksella teetetty tutkimus (2018) osoittaa, että vapaaehtoistoiminta on nyt entistä suosittumpaa. Tutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia suomalaisista tekee vapaaehtoistoimintaa ja jopa 54 prosenttia lähtisi mukaan, jos joku pyytäisi. Vapaaehtoistoiminta on merkki halusta osallistua ja vaikuttaa – ja kokemus vaikutusmahdollisuuksista lisää osalli-

suutta. Vapaaehtois- ja vertaistoiminnan avulla rakennetaan luottamusta ja dialogia erilaisten ihmisten välille. Vapaaehtoistoiminnalla ja vapaaehtoistyön tekemisellä on todettu useiden tutkimusten kautta olevan merkittäviä hyvinvointivaikutuksia, jopa niin, että vapaaehtoistyötä tekevät elävät pidempään. Vapaaehtoistyö voidaan lisäksi nähdä työllistymistä edistävänä (hallituksen kehysriihi 2018) ja sen avulla tuetaan esimerkiksi elämänikäistä oppimista.

JESSEN HANKE / KANSALAISETAREENA

Vapaaehtoistoiminnan laajuus julkisen sektorin toimintojen rinnalla ja niiden sisällä on kasvanut mittavasti viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Yhä useammat kunnalliset toimijat organisoivat vapaaehtoistoimintaa itse ja vapaaehtoisten määrä muun muassa suurissa kaupungeissa kuten Helsingissä, Tampereella ja Jyväskylässä, on moninkertaistunut. Yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin kesken on systemaattisesti ja

Miten estetään se, että hoivapalveluyritysten ylläpitämien vanhustaluyksiköiden asukkaiden ainoat ihmissuhteet omaisten lisäksi olisivat ammatillisia? Järjestöjen ja yritysten yhteistyöllä kaikkien osapuolten hyvinvointia edistävä vapaaehtoistoiminta voi mahdollistua.

päämäärätietoisesti kehitetty. Nyt sote-uudistus kuitenkin asettaa vapaaehtoistoiminnan uuteen haastavaan tilanteeseen, jossa rooleja ja koordinoitimalleja joudutaan uudelleen arvioimaan.

Järjestötoimijoiden sekä julkisen sektorin vapaaehtoistyön koordinaattoreiden keskuudessa vallitsee jo yhteinen ymmärrys siitä, miten vapaaehtoistoimintaa tulee johtaa; sen tulee olla vastuullista ja innostavaa. Nyt nähdään, että vapaaehtoistoiminta on parhaimmillaan vastavuoroista eikä siinä ole auttaja ja autettava -asetelmaa. Kun vapaaehtoiselle tarjotaan vaatimusten sijaan mahdollisuuksia, vapaaehtoistoiminnan johtaminen on systemaattista ja laadukkaasti toteutettua, toiminnan rakenteet ovat kestävät, vapaaehtoistoiminta ja ammatillinen työ eroavat selkeästi toisistaan, voidaan odottaa onnistumisia ja hyvinvoivia vapaaehtoisia.

Näin toimitaan jo suuressa osassa järjestöjä sekä julkista sektoria, jotka koordinoivat ja johtavat vapaaehtoistoimintaa, mutta tällä hetkellä on epäselvää, mitä yrityksissä ajatellaan vapaaehtoistoiminnan organisoinnista ja johtamisesta.

VAPAAEHTOISTOIMINTA MUUTOSTEN KESKELLÄ

"Toiminta on järjestön autonomiasta lähtevää. Toiminnot eivät saa osoittautua olevan puhtaasti järjestäjän / rahoittajan tilauksesta tehtyjä, sillä silloin tulee käyttää lain sallimia keinoja järjestää tai tuottaa palveluita eikä naamioida niitä järjestölähtöisiksi." (Brax, T. 2018).

Terveys- ja hyvinvointialojen yksityistämiskehitys on nyt nopeaa. Suurimmat terveysyritykset ovat saavuttaneet jo sellaisen aseman, että niiden kasvu jatkuu riippumatta siitä, tuleeko pitkään valmisteltu sote-uudistus, vai ei. Var-

sinkin pienet kunnat pelkäävät terveys- ja hyvinvointialan työpaikkojen menetyksiä. Kuntien kokonaisyksityistämiset ovat tässä vaiheessa vähentyneet, kun valtio puuttui asiaan säättämällä poikkeuksellisen, kuntien itsemääräämisoikeuteen liittyvän rajoituslain, joka on voimassa vuoden 2019 loppuun.

Yksityisten hoivapalvelu- ja terveysyritysten sekä järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan toimijoiden välinen yhteistyö edellyttää sopimuksia ja selkeyttä vapaaehtoistoiminnan rooliin. Tuija Brax korostaa ministeri Annika Saarikon teettämässä järjestöselvityksessä (2018) sote-uudistuksen vaativan sote-järjestöjä tunnistamaan muutoksen vaikutukset myös siihen, onko järjestön työ jatkossa markkinaehtoista palvelutuotantoa vai järjestölähtöistä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Palvelutuotanto ja yleishyödyllinen toiminta tulee jatkossa erottaa toisistaan entistä selkeämmin.

Ryhtyvätkö sote-uudistuksen mukanaan synnyttämät uudet terveys- ja hyvinvointialan yritykset koordinoimaan itse vapaaehtoistoimintaa? Mitä kumppanuus vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa ja koordinoinnissa järjestöjen, julkisen sektorin toimijoiden ja yritysten välillä voisi olla ja mitä se edellyttää mukana toimivilta vapaaehtoistoimijoilta? Olisi selvitettävä mitä hoivapalveluyritykset ajattelevat vapaaehtoistoinnasta ja miten yritysten ja vapaaehtoistoimintaa organisoivien toimijoiden välinen yhteistyö voidaan mahdollistaa. Jos esimerkiksi kunnan vanhuspalveluyksikön yksityinen hoivapalveluyritys ei halua tai ymmärrä vapaaehtoistoiminnan rikastuttavaa elementtiä osana vanhustenhuoltoa, silloin he tekevät valinnan asukkaidensa puolesta. Sen seurauksena vanhuspalveluyksikön asukkaiden ainoat ihmissuhteet omaisten lisäksi ovat ammatillisia. Olisi siis muistettava myös asiakkaan näkökulma. Tutkimuksin on selvitetty, että avun vastaanottajat

arvostavat sitä lahjan luonnetta, mikä vapaaehtoistoiminnalla on. Myös vapaaehtoiset ovat osoittaneet suurta kiinnostusta toimia vanhuspalveluiden piirissä vapaaehtoisina. Vapaaehtoiset voisivat rikastuttaa asukkaiden elämää tuomalla rahassa mittaamatonta lisäarvoa: inhimillisyyttä, toisen ihmisen läheisyyttä ja konkreettista apua arjessa.

Miten vapaaehtois- ja vertaistoiminnan saavutettavuus sekä apua tarvitseville ja kaipaaville että vapaaehtoisille varmistetaan, kun palveluita yksityistetään? Tuija Brax arvioi selvityksessään olevan ilmeistä, että vapaaehtoisia motivoi se, ettei toiminnalla tavoitella voittoa tai muuta yksityistä etua eivätkä vapaaehtoiset saa osallistumisestaan palkkaa. Siitä syystä voisi kuvitella, että vapaaehtoisten rekrytointi olisi helpompaa yhdistykselle, jolla on vankka arvo- ja aateperusta.

NÄKYMIÄ TULEVAAN

Kevään 2018 aikana tekemämme taustakartoituksen perusteella kenelläkään ei ole tällä hetkellä kattavaa kokonaiskäsitystä vapaaehtoistoiminnan nykytilanteesta yrityksissä ja millaisia sote-uudistuksen mukanaan tuomat muutokset tulevat olemaan. Olisi ensisijaisen tärkeää selvittää eri osapuolten näkemykset tilanteesta ja yhdessä lähteä etsimään ideoita ja ratkaisuja vapaaehtoistoiminnan turvaamiseksi yksityistämisten keskellä. Hoivapalveluita tarvitsevien asiakkaiden tarpeet tulee olla keskiössä.

LÄHTEET

Brax, T. 2018. Väliraportti ministeri Saarikon toimeksiannosta tehtävästä yleishyödyllisiä yhteisöjä sotejärjestelmässä koskevasta selvityksestä. <http://sydan.mynewsdesk.com/documents/jaerjestoejen-sote-selvitystyoen-vaeliraportti-78258>
Työ- ja elinkeinoministeriö. Tiedote 11.4.2018. Lintilä ja Lindström tyytyväisiä hallituksen työllisyys- ja yrittäjyyspanostuksiin. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410877/lintila-ja-lindstrom-tyytyvaisia-hallituksen-tyollisyys-ja-yrittajyyspanostuksiin
Rahkonen, J. 2018. Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Tutkimusraportti. http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/05/Vapaaehtoistyo_tutkimusraportti-2018.pdf

Vapaaehtoistoimijoiden osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

LOTTA PAKANEN

Kirjoittaja toimii Opintokeskus Siviksessä järjestöllisen aikuiskoulutuksen asiantuntijana. Pakasen osaamisalueisiin kuuluvat erityisesti osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvät prosessit sekä digitaaliset osaamismerkkit.

Osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta (OSTU) hyötyvät kaikki! Kuulostaa ehkä mahtipontiselta, mutta näin asia on. Järjestökontekstissa sekä vapaaehtoistoimija että järjestö itse hyötyvät prosessista, unohtamatta toki yhteiskuntaa. Vapaaehtoistoimija haluaa ehkä esitellä ja näyttää osaamistaan muille, hakea hyväksilukua oppilaitoksesta tai hyödyntää osaamistaan työnhaussa ja edetä urallaan. Usein myös tietoiseksi tuleminen omasta osaamisesta on voimaannuttava prosessi. Vapaaehtoistoimijoiden osaamisen näkyväksi tekeminen auttaa rakentamaan järjestön imagoa ja kertomaan sen ulkopuolelle, mitä osaamista meidän järjestössämme syntyy. Tätä kautta yhteistyömahdollisuudet lisääntyvät ja jäsenpotentiaali voi laajeta. Yhteiskunnan näkökulmasta OSTU säästää koulutusresursseja, nopeuttaa opintoja ja edistää työllisyyttä.

Suomessa on toimivat rakenteet ja prosessit osaamisen tunnistamista ja tunnustamista varten ja epävirallisen ja arkioppimisen validoinnista on tehty suositus myös EU-tasolla. Moni järjestö kertoo kuitenkin kohdanneensa haasteita OSTU-prosessissa liittyen osaamisen hyväksilukuun. On huo-

mattu, että oppilaitoksissa ja työelämässä ei välttämättä tunneta tarpeeksi hyvin järjestö- ja vapaaehtoisuutta eikä näin ollen ”osata” tunnistaa tai arvostaa tätä kautta syntyvää osaamista. On kuitenkin muistettava, että tämä on kaksisuuntainen tie ja että myös järjestöjen tulisi tuottaa entistä luotettavampia ja monipuolisempia todisteita ja dokumentteja vapaaehtoistojen osaamista. Jos osaamista ei ole dokumentoitu osaamislähtöisesti, on sitä vaikea tunnustaa ja hyväksilukea. Järjestöissä onkin tehty viime vuosina paljon työtä sen eteen, että koulutuksista ja vapaaehtoistehtävistä kertyvä osaaminen on kuvattu ja nostettu esiin.

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN PROSESSI

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on prosessi, joka alkaa yksilön osaamisen selvittämisellä – mitä hän osaa, mitä hän ei vielä osaa, missä hän on hyvä ja missä olisi vielä kehitettävää. Osaamisen tunnistamisen apuna voi käyttää esimerkiksi yhteistä keskustelua vapaaehtoistyön koordinaattorin kanssa, ja sen tueksi on kehitetty myös sähköisiä työkaluja. Osaamisen tunnistamisen apuna toimivat myös järjestön tuottamat osaamiskuvaukset koulutuksista ja vapaaehtoistehtävistä. Nämä pohjautuvat usein erilaisiin tapoihin kuvata ja luokitella osaamista. Osaamisen vertaaminen esimerkiksi oppilaitoksen tutkinnon perusteisiin on myös toimiva tapa hahmottaa omaa osaamista ja sen tasoa.

Miten tunnistettu osaaminen voidaan osoittaa ja näyttää muille ja muissa konteksteissa? Tähän liittyy vahvasti osaamisen dokumentointi ja sanoittaminen, jotka nähdään tänä päivänä meidän jokaisen tulevaisuuden taitoina. Osaamisen dokumentoinnin tarkoituksena on tehdä näkyväksi se, miten oma osaaminen on kehittynyt toiminnan tai tietyn ajanjakson aikana. Doku-

mentointi ei ole vain lopputuloksen näkyväksi tekemistä vaan keskiössä on oma kehittyminen ja osaamisen arviointi. Osaamisen sanoittamisen tavoitteena on luoda oma osaamistarina eli avata osaamisen dokumentointivaiheessa kerättyä osaamisen näyttöjä, sanoittaa ja kuvata tarkemmin omaa osaamista. Osaamisen dokumentoinnin ja sanoittamisen apuna toimivat hyvin esimerkiksi järjestön osaamiskuvaukset vapaaehtoistehtävistä. Arvokkaita todisteita ovat myös järjestön tuottamat osaamistodistukset ja myöntämät digitaaliset osaamismerkit.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin toivottuna lopputuloksena on esimerkiksi osaamisen hyväksiluku oppilaitoksessa tai eteneminen työuralla. Jotta näin tapahtuisi, osoitettu ja näytetty osaaminen arvioidaan ja sitä verrataan esimerkiksi oppilaitoksen tutkinnon perusteisiin. Järjestön tuottamat todisteet ja dokumentit osaamisesta ovat mainio lähtökohta tälle prosessille, jonka keskiössä on vapaaehtoistojen taito avata ja kertoa omasta osaamisesta.

OPINTOKESKUS SIVIS

Digitaalinen osaamismerkki
sosiaalisen median osaamisesta.

ESIMERKKI OSAAMISEN TUNNISTAMISESTA

Nuorille osaamista vapaaehtoistyöstä

AINO KOSTIAINEN JA HELI LUMIARO

Aino Kostiainen | Kirjoittaja on Kansalaisareenan Jeesaan-hankkeessa työskentelevä vapaaehtoistoiminnan kehittäjä, joka innostuu erityisesti uusien toimintatapojen luomisesta ja yhdessä tekemisestä.

Heli Lumiaro | Kirjoittaja on Kansalaisareenan Jeesaan-hankkeessa työskentelevä vapaaehtois- ja vertaistoiminnan kehittäjä, jonka työotteessa näkyy kokeilukulttuuri ja osaamisen tunnistaminen.

Vapaaehtoistyöstä jää hyvä filis. Siinä oppii uusia asioita ja toimintaan osallistuminen vahvistaa halua auttaa. Joskus on kuitenkin vaikea tunnistaa, mitä kaikkea vapaaehtoistoiminnassa on oppinut.

Näin kuvasivat tunnelmiaan Jeesaan-hankkeen vetämille vapaaehtoistoiminnan kursseille osallistuneet lukiolaiset. Vapaaehtoistoiminnassa kertyy paljon osaamista, mutta kertyneen osaamisen sanoittaminen ei aina ole helppoa – varsinkaan nuorille. Erityisesti nuoret kuitenkin hyötyisivät suuresti osaamisen sanoittamisesta. Vapaaehtoistyössä kertynyttä osaamista voi hyödyntää vaikkapa työnhaussa ja opinnoissa. Esimerkiksi ovet ensimmäiseen kesätyöpaikkaan voivat aueta, kun nuori osaa kertoa, minkälaista osaamista hän on hankkinut vapaaehtoistyössä.

Jeesaan – Nuori vapaaehtoistoiminnassa -hankkeen (2017–2019) tavoitteena on tutustuttaa nuoria vapaaehtoistointaan vetämällä vapaaehtoistoiminnan kursseja toisen asteen oppilaitoksissa. Kurssin teemoina ovat muun muassa vapaaehtoistoiminnan perusteet, vapaaehtoistoiminnan monet mahdollisuudet sekä oman osaamisen tunnistaminen.

Kansalaisareenan Jeesaan – Nuori vapaaehtoistoiminnassa -hankkeen (2017–2019) tavoitteena on innostaa nuoria mukaan vapaaehtoistointaan sekä kehittää malli toisen asteen oppilaitoksissa järjestettävään vapaaehtoistoiminnan kurssiin.

JEESAAH-HANKE / KANSALAISSAREENA

Nuoret kokeilivat erilaisia vapaaehtoistehtäviä oppilaitoksessaan järjestetyn vapaaehtoistoiminnan kurssin aikana.

Kurssilla omien vahvuuksien pohdinta ja uusien taitojen kartuttaminen olivat ensimmäisen kurssitapaamisen pääteemana. Aihetta lähestyttiin vahvuus- ja taitokorttien avulla. Jokainen nuori sai valita aluksi muutaman vahvuus-/osaamiskortin, jotka kuvasivat jo olemassa olevaa taitoa tai osaamista, jonka nuori koki hyödylliseksi vapaaehtoistoiminnassa. Tämän jälkeen valittiin kortteja sen mukaan, mitä nuori haluaisi oppia tai kehittää itsessään. Näin kaikille nuorille muodostui omat tavoitteet vapaaehtoistyölle: he saattoivat joko vahvistaa jotakin olemassa olevaa taitoa tai kehittää uutta. Näiden taitojen kanssa lähdimme tutustumaan erilaisiin vapaaehtoistoiminnan tarjoajiin ja pohdimme, minkälaista vapaaehtoistyötä eri organisaatioissa voisi olla tarjolla, mitä taitoja eri vapaaehtoistehtävät edellyttävät ja mitä taitoja eri tehtävissä voisi oppia. Yllätyksiäkin nuorille tuli vastaan: organisaation nimestä ei aina osannut arvata, minkälaista toimintaa vapaaehtoisille oli tarjolla.

Vapaaehtoistoimintaan ja sen perusasioihin tutustuttiin kurssilla Jeesaan-pelin avulla. Peli tutustuttaa nuoret vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin, arvoihin ja tehtäviin nostaen samalla vapaaehtoistoiminnasta kertyvän osaamisen esille. Oman vapaaehtoispaikan löytäminen omien vahvuuksien ja kehittämiskohteiden perusteella oli monelle nuorelle uusia asia. Aina ei välttämättä kannatakaan mennä sinne, minne kaikki muutkin menevät, tai paikkaan, joka on jo valmiiksi tuttu, vaan miettiä, mitä juuri minä tältä vapaaehtoistyöltä haluan ja mitä uutta voin oppia.

Perehdytyksen jälkeen nuoret lähtivät tekemään vapaaehtoistyötä valitsemaansa paikkaan. Kukin nuori teki noin 18 tuntia vapaaehtoistyötä, sisältäen suunnittelun sekä oppimispäiväkirjan tekemisen. Kuuden viikon päästä pidettiin vielä yhteinen palautekeskustelu, jossa kerrottiin kokemuksista vapaaehtoistyön parissa sekä palattiin niihin osaamisiin ja taitoihin, joita nuoret olivat ensimmäisellä kerralla valinneet. Nuorten oli vaikea muistaa, mitä he olivat valinneet kuusi viikkoa aikaisemmin, mutta pienen pohdinnan jälkeen he huomasivat, että heille oli vapaaehtoistoiminnan aikana kertynyt paljon osaamista. Monelle nuorelle oli kertynyt tärkeitä työelämätaitoja kuten ongelmanratkaisutaitoja, asiakaspalvelutaitoja sekä ohjaamistaitoja. Palautekeskustelukerralla pohdittiin yhdessä, miten näitä kertyneitä tai vahvistuneita taitoja voisi hyödyntää opinnoissa ja kesätyön hakemisessa. Nuoria kannustettiin pyytämään todistus vapaaehtoistoiminnasta kurssitodistuksen lisäksi. Hyvä oppi oli myös se, että aina tehtävä ei vastaa omia odotuksia tai kuvausta, minkä perusteella on tehtävään hakeutunut. Kannustimme nuoria kokeilemaan rohkeasti erilaisia tehtäviä, mutta myös sanomaan rehellisesti, jos vapaaehtoistehtävä ei vastaa heidän odotuksiaan. Näin kaikille löytyi sopiva paikka ja itseä kiinnostavaa vapaaehtoistoimintaa. Osalle nuorista tämä kokemus vahvisti sitä ajatusta, että haluavat jatkossakin osallistua vapaaehtoistoimintaan, vaikka oma aikataulu ei juuri nyt sitä salli. Toisille jatkaminen heti tuntui hyvältä.

LUE LISÄÄ

kansalaisareena.fi/jeesaan

Vapaaehtoisuus muuttuu ketterästi vastaamaan ajan tarpeita

Vapaaehtoisuus muuttuu ketterästi vastaamaan ajan tarpeita. Juuri siinä on vapaaehtoistoiminnan ainutkertaisuus. Toiminta ja toimintatavat muotoutuvat toimijoiden ja avun tarvitsijoiden osaamisten, tarpeiden ja motivaation mukaan. Muutoksien keskellä vapaaehtoisuuden ydin säilyy aika samanlaisena; se on yhteistoimintaa yhteisen hyvän ja merkitysten luomiseksi. Organisaatioita enemmän kiinnostavat merkitykset ja hyvän tekeminen. Motivaatiot tulla mukaan toimintaan vaihtelevat. Vuorovaikutus korostuu myös vapaaehtoisuudessa. Kiitollisuus saadusta avusta, tarve laajentaa sosiaalisia verkostoja, eettinen velvollisuus tai uuden oppiminen ovat vain esimerkkejä erilaisista motiiveista.

Digitalisaatio ja sähköiset alustat tuovat vapaaehtoistoiminnan uudet ja vanhat muodot entistä lähemmäs toimijoita. Kansalaisareenan, Opinto-keskus Siviksen ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella teettämän tutkimuksen mukaan kuusikymmentä prosenttia suomalaisista haluaisi tulla

mukaan toimintaan, jos heitä siihen kutsutaan. Uudet alustat ja toimintatavat parhaimmillaan helpottavat mukaan pääsyä, luovat kohtaamisen mahdollisuuksia samoista merkityksistä kiinnostuneille ja helpottavat hyvien kokemusten jakamista. Tämä pitäen mielessä, että kaikki vapaaehtoiset eivät tulevaisuudessakaan ole digitaalisten palvelujen äärellä. Monimuotoinen kansalaistoiminta pitää heidät mukanaan muilla keinoilla.

Tämän julkaisun kokemukset ja opit osoittavat, että kysymys ei ole ensisijaisesti teknisistä muutoksista vaan toiminnan ohjauksen ja tekemisen tavan muutoksista. Kantavana teemana on vapaaehtoisten itseohjautuvuuden, luovien ongelmanratkaisutaitojen ja paikallisen tekemisen vahvistaminen. Toiminnanohjauksen ja tekemisen tavan muutokset vaikuttavat myös järjestöihin ja niiden toimintatapoihin. Ne muodostavat alustoja, joihin vapaaehtoiset voivat kiinnittyä, saada tukea ja ääntään kuuluville. Avoimuus, helppous tulla mukaan, oikeus saada palautetta toiminnastaan ja mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon luovat uutta kansalaisyhteiskuntaa ja sen kulttuuria. Tämä on kiinnostava polku, jota on hyvä kulkea yhdessä.

KRISTIINA KUMPULA

Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan puheenjohtaja

Digitalisaatio, ilmastonmuutos ja muut globaalit megatrendit vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan. Kansalaistoiminnan organisoituminen muuttuu, kun vapaa kansalaistoiminta vahvistuu ja järjestöjen rinnalle nousee neljännen sektorin toimijoita. Tällä hetkellä puhuttavat myös hyvinvointialan yksityistyminen, vapaaehtoistojoiden osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, sekä yritysvapaaehtoistyö.

Tämä julkaisu kokoaa vastaukset kinkkisimpiin kysymyksiin vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin arjessa juuri nyt. Kansalaisareenan täyttäessä 25 vuotta halusimme katsoa tulevaisuuteen tässä vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden Valikkoverkoston vuosijulkaisussa.

Teos on julkaistu Kansalaisareenan julkaisusarjassa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n tuella.